

BULGARİSTAN PAZAR BİLGİLERİ

**T.C.
Ticaret Bakanlığı
Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği
Genel Müdürlüğü**

İçindekiler

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI	3
2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ	14
3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER.....	21
4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER	24
5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER	26

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

Dış Ticaret Mevzuatı (İthalat Rejimi, İhracat Rejimi)

AB İŐleyiŐ Anlaşması'nın 207'nci maddesine göre ortak ticaret politikası AB'nin ayrıcalıklı yetki alanıdır ve Avrupa Komisyonu tarafından icra edilmektedir. Avrupa Komisyonu'nun temel hedeflerinden biri yerel üretimi haksız ticari uygulamalardan korumaktır. Bu doğrultuda çeşitli anti-damping önlemleri, devlet destekli ithalat önlemleri ve koruma önlemleri uygulanabilmektedir.

Bulgaristan gümrük rejimi ilke olarak liberal bir özellik gösterse de, özel durumlarda milli güvenliğin, kamu düzeninin ve ahlakın, insanların, hayvanların ve bitkilerin yaŐamının ve sağlığının, milli zenginliği oluŐturan sanat eserleri, tarihi ve arkeolojik değerlerin, sınai ve fikri hakların korunmasına ilişkin birtakım gerekçelere dayanan yasak ve sınırlamalar getirmektedir. Söz konusu kısıtlama ve yasaklamalar AB mevzuatına ve Bulgaristan'ın taraf olduğu uluslararası anlaşmalara dayanmaktadır.

Bazıları aşağıda sayılmış olan uluslararası konvansiyon ve anlaşmalar çerçevesinde üstlenilen yükümlülüklerden kaynaklanan yasak ve gzetimlerin uygulanması söz konusudur:

- Bakteriyolojik (Biyolojik) ve Toksik Yapıdaki Silahların İmali, Geliştirilmesi ve Depolanmasını Yasaklayan ve İmhasını Konu Alan Konvansiyon
- Tehlikeli Atıkların Sınır tesi TaŐınmasının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Basel Konvansiyonu
- Kimyasal Silahların GeliŐtirilmesinin, retiminin, Stoklanmasının ve Kullanımının Yasaklanması ve Bunların İmhası ile İlgili Konvansiyon
- Bazı Tehlikeli Kimyasal Maddelerin ve Böcek İlaçlarının Uluslararası Ticareti İçin Gerekçelerle Uygunluğu nceden Sağlanmış Mutabakata İlişkin Prosedür Hakkında Rotterdam Konvansiyonu
- Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhracat ve Mülkiyet Transferinin nlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Konvansiyon
- Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Konvansiyon
- Ozon Tabakasının Korunmasına İlişkin Montreal Protokolü
- 1961 tarihli UyuŐturucu Maddeler Tek Sözleşmesi ve 1961 tarihli UyuŐturucu Maddeler Tek SözleŐmesinde Değişiklik Yapan 1972 Tarihli Protokol
- Psikotrop Maddeler Konvansiyonu
- UyuŐturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı BirleŐmiŐ Milletler Konvansiyonu

Bulgaristan'da izin rejimine tabi tutulacak mallar, kullanılmıŐ veya yeni olarak değil güvenli veya güvensiz olarak ayrılmakta olup, söz konusu malların bu yöndeki denetimi ülke içerisindeki çeşitli yetkili kuruluŐlarca yapılmaktadır. AŞağıda sayılmış olan durumlarda Bulgaristan'da kayıt, lisans ve izin rejimleri uygulanmaktadır:

Mal ihracatı:

- Nükleer Enerjinin Güvenli Kullanımı Yasası'nın hükümlerine uygun bir Şekilde ihracatı gerçekleŐecek nükleer maddeler, radyoaktif maddeler ve diğer iyonize edici iŐınım kaynakları
- Patlayıcı Madde, Ateşli Silahlar ve Mühimmatın Kontrolüne İlişkin Kanuna göre ihracatı yapılacak patlayıcı madde, ateşli silahlar ve mühimmat

- Biyolojik Çeşitlilik Yasası, Şifalı Bitkiler Yasası ve Ormanlar Yasası'na göre ihracatı yapılacak yabani bitkiler ve müstahzarları
- Orman Yasası'na göre ihracatı yapılacak yabani mantarlar
- Orman Yasası'na göre ihracatı yapılacak işlenmemiş odun ve yakacak odun
- İhracatı yapılacak yabani hayvanlar ve müstahzarları, midye, deniz ve kara salyangozu, kurbağa
- Avlanma ve Av Hayvanlarının Korunması Yasası'na göre ihracatı yapılacak canlı av hayvanları ve genetik maddeleri, avda elde edilenler, av hayvanlarından boynuz ve diğer ürünler
- Kültürel Anıtlar ve Müzeler Yasasına göre ihracatı yapılacak taşınabilir kültürel varlıklar

Mal ithalatı:

- Nükleer maddeler, radyoaktif maddeler ve diğer iyonize edici ışınım kaynakları
- Patlayıcı Madde, Ateşli Silahlar ve Mühimmat Kontrolüne İlişkin Kanuna göre ithalatı yapılacak patlayıcı madde, ateşli silahlar ve mühimmat
- Biyolojik Çeşitlilik Yasasına göre ithalatı yapılacak ve Bulgaristan'da bulunmayan bitki ve hayvan türleri
- Menkul kıymetlerin kullanımına benzer kullanımı olan halka arz edilecek poligrafik ürünler
- Bitkileri Koruma Yasasına göre ithalatı yapılacak bitki koruma ürünleri
- Tıpta İlaçlar ve Eczaneler Yasasına göre ithalatı yapılacak tıbbi ilaçlar
- Veterinerlik Faaliyeti Yasasına göre ithalatı yapılacak veterinerlik tedavi ürünleri
- Avlanma ve Av Hayvanlarının Korunması Yasasına göre ithalatı yapılacak canlı av hayvanları ve genler

Organ, Doku ve Hücre Nakli Yasasına göre söz konusu organizmaların dış ticareti izin rejimine tabi tutulmaktadır. Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar Kanununa göre söz konusu organizmaların ticareti izin rejimine tabii tutulmaktadır.

Yerli piyasaya sürülecek tekstil ürünleri için bazı şartlar aranmaktadır. Söz konusu ürünlerin etiketleri ve adlarına ilişkin şartlar yönetmelikle düzenlenmektedir.

Gümrük idaresi, aşağıda sayılmış olan ve çeşitli mercilerce verilen belgelerin denetimini yapmaktadır:

- Şarap, ispirto, destile maddeler, ispirotolu içecekler ile üzüm ve şarap ürünleri ithalatında test ve analiz belgeleri
- İşlenmemiş elmasların ithalatı, ihracatı ve transit geçişinde, Kimberley Süreci çerçevesinde sertifika

Avrupa Birliği Ortak Dış Ticaret Politikası

Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkeler arasında tesis edilen Gümrük Birliği çerçevesinde, üye ülkeler üçüncü ülkelere ithalatta ortak kuralları uygulamaktadır.

Bu çerçevede, ticaret politikası münhasıran Avrupa Birliği'nin yetki alanına girmekte ve "Ortak Ticaret Politikası (OTP)" olarak adlandırılmaktadır. OTP, ortak gümrük tarifeleri; çok taraflı, bölgesel ve ikili ticaret anlaşmaları; üçüncü ülkelere uygulanan tek taraflı tavizler ve ticari savunma araçlarını kapsamaktadır. OTP çerçevesinde, mal ticaretinin yanı sıra hizmetler, ticaretle bağlantılı fikri mülkiyet hakları ve doğrudan yabancı yatırımlar AB'nin münhasır yetki alanında yer almaktadır.

Bu doğrultuda:

AB üyesi ülkelerce ortak gümrük tarifesi ve ticari savunma araçları uygulanmakta olup, ürünlere uygulanan gümrük vergileri ve varsa, ürünler üzerinde bulunan ticari savunma araçlarına TARIC CONSULTATION veri tabanı üzerinden erişilebilmektedir.

TARIC veri tabanı ürün bazında faaliyet göstermektedir. TARIC görüntüleme sayfasında ürün kodu (good code) kısmına bilgi edinilmek istenen ürünün GTIP kodu, Geliş/Varış Ülkesi (Origin/Destination) kısmına ise ürünün ihraç veya ithal edilmek istendiği ülke yazılmak suretiyle söz konusu ürüne dair mevcut tüm uygulama ve tüzüklere ulaşılabilir. Ürünün GTIP kodunu bilmiyorsanız gelişmiş arama (advanced search) sekmesinden metin bazında da arama yapılabilir.

TARIC kullanılarak ne yapılabilir?

- Ürüne dair gümrük uygulamaları ve kotalarına, gümrük muafiyetlerine;
- Ürüne dair alınmış ticaret politikası önlemlerine (dampinge karşı uygulamalar, telafi edici önlemler vs.);
- Ürüne yönelik alınmış ithalat veya ihracat kısıtlamalarına ulaşılabilir.

TARIC veri tabanına aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir:

https://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/taric_consultation.jsp?Lang=en

Acess2Market üye ülkelerin ve AB'nin 120'den fazla ticaret ortağının AB ile dış ticareti kapsamındaki;

- Gümrük Vergilerine;
- Menşe Kurallarına;
- Yürürlükteki Diğer Vergilerine;
- İthalat Prosedürlerine;
- Ürüne ilişkin Teknik Gerekliliklere;
- Dış Ticaret istatistiklerine ilişkin detaylı bilgileri ihtiva eden bir veri tabanıdır.

Acess2Market veri tabanına aşağıdaki adresten erişim sağlanabilir:

<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/home>

AB dışı ülkelerin AB ile olan ticari anlaşmalarına ve yararlanabildikleri gümrük muafiyetlerine aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir:

<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/non-eu-markets>

Üye ülkelerin pazar profillerine, ithalat prosedürlerine ve dış ticareti düzenleyen mevzuatı ile birlikte ticarete konu ürüne ilişkin teknik mevzuatına aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir:

<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-market-0#tocms>

Acess2Market veri tabanında mal ticaretinin yanı sıra hizmet ticareti ve e-ticarete ilişkin veriler de yer almaktadır. Bu bilgilere aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir:

<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/services>

Acess2Market veri tabanını daha etkin kullanmak adına Avrupa Komisyonunun organize ettiği sanal eğitim programlarına aşağıdaki adresten erişim sağlanabilir:

<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/events-access2markets>

Ayrıca, AB tarafından üçüncü ülkelere karşı yürütülen ve tamamlanan dumping, sübvansiyon ve korunma önlemleri soruşturmalarına aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir.

<https://trade.ec.europa.eu/tdi/index.cfm>

AB, ikili ticaret anlaşmaları bağlamında aktif bir ticaret politikası izlemektedir. AB tarafından yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları (STA) ile mal ticaretinin yanı sıra, hizmetler, kamu alımları, fikri mülkiyet hakları, sürdürülebilir kalkınma gibi ticaret ile ilgili alanları da içeren kapsamlı STA'lar müzakere edilmekte ve akdedilmektedir. AB'nin STA'ları hakkında detaylı bilgiye aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir:

(<https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements/>)

AB, Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS) kapsamında Gelişme Yolundaki Ülke ve En Az Gelişmiş Ülkelere (EAGÜ) belirli dönemler için geçerli olacak şekilde tek taraflı olarak vergi tavizleri sağlamaktadır. Halihazırda uygulanan GTS Rejimi, düşük ve düşük orta gelirli ülkeler için gümrük tarifelerini tamamen ya da kısmen kaldıran Standart GTS Rejimi; sürdürülebilir kalkınma ve iyi yönetişimin sağlanmasını teşvik üzere GTS Rejimi ekinde sayılan Uluslararası Konvansiyonları onaylamaları ve uygulamaları şartıyla gelişmekte olan ülkeler için tarifeleri sıfırlayan GTS + ve silah ve mühimmat hariç olmak üzere en az gelişmiş ülkelere gelen diğer malların vergisiz ve kotasız olarak AB pazarına girmesine imkan tanıyan Silahlar Hariç Her Şey (Everything But Arms-EBA) düzenlemelerini içermektedir. Güncel GTS yararlanıcısı ülkelerin listesine aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir:

(<https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/generalised-scheme-of-preferences/>)

Gümrük Vergileri

AB üyeliğinin ardından Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin bir tarafı haline gelen Bulgaristan ile Türkiye arasında sanayi ürünlerinin ticaretinde gümrük vergisi alınmamaktadır. Tarım ürünleri içinse AB'nin Türk tarım ürünlerine uyguladığı tercihli vergi oranları uygulanmaktadır. AB TARİC sisteminden her ürünün AB'ye ithal edilmesi aşamasında aranan şartlar ve belgelere ilişkin mevzuata, gümrük vergilerine ürün GTİP kodu ile arama yapılarak ulaşılmaktadır. İnternet adresi:

(http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/taric_consultation.jsp?Lang=en)

Türkiye-AB Gümrük Birliği

Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği kapsamındaki ürünler için gümrük vergisi veya herhangi bir miktar kısıtlaması bulunmamaktadır. Gümrük Birliği 31 Aralık 1995 tarihinden beri yürürlükte olup, temeli 1963'te imzalanan Ankara Anlaşması ve 1970'de imzalanan Ek Protokol'e dayanmaktadır.

Gümrük Birliği, sanayi ürünleri ve işlenmiş tarım ürünlerini (sanayi payı itibarıyla) kapsamaktadır. Gümrük Birliği sınırlarında üretilen ve elde edilen mallar ya da Gümrük Birliği'nde serbest dolaşıma sunulan mallar bu gümrük statüsünün kanıtı olan A.TR Belgesi eşliğinde Gümrük Birliği topraklarında herhangi bir yerde serbestçe dolaşma hakkına sahiptir.

Yasal Dayanaklar:

- AT-Türkiye Ortaklık Konseyi'nin Gümrük Birliği'nin son aşamasının uygulanmasına ilişkin 1/95 sayılı ve 22 Aralık 1995 tarihli kararı:

(<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:21996D0213%2801%29&rid=2>)

- AT-Türkiye Gümrük İşbirliği Komitesi'nin 1/2006 sayılı ve 26 Eylül 2006 tarihli AT-Türkiye Ortaklık Konseyi'nin 1/95 sayılı kararının uygulamasına ilişkin ayrıntıları düzenleyen karar

(<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:265:0018:0038:en:PDF>)

Gümrük Birliği, Amsterdam Anlaşması EK 1’de belirtilen tarım ürünleri ile Avrupa Kömür ve Çelik Anlaşması’nın kapsadığı kömür ve çelik ürünlerini kapsamamaktadır. Bu ürünler aşğıdaki yasal dayanaklar çerçevesinde tavizli bir rejimden yararlanabildikleri zaman bir menşe ispat belgesi ibraz edilmesi gerekmektedir (Movement Certificate-Dolaşım Belgesi-EUR.1 ve fatura beyanı).

Yasal Dayanaklar:

- AT-Türkiye Ortaklık Konseyi’nin 25 Şubat 1998 tarihli ve 1/98 sayılı kararı ile tarım ürünleri ticaret rejimi hakkında 3 no.lu Protokol:

(<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:1998:086:TOC>)

- Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki anlaşma uyarında Anlaşmanın 1. Protokolünü değiştiren 8 Temmuz 1991 tarihli Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nu kuran Anlaşma kapsamındaki ürünlerin ticaretiyle ilgili düzenlenen Ortak Komite’nin 2/99 sayılı kararı:

(<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=uriserv:OJ.L .2009.143.01.0001.01.ENG>)

AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI

İş insanlarımız tarafından Avrupa Birliği üyesi ülkelerin pazarına erişimde dikkate alınması gereken önemli bir husus Avrupa Yeşil Mutabakatı çerçevesinde gerçekleşmekte olan ekonomik dönüşüm sürecidir.

Avrupa Birliği (AB), 11 Aralık 2019 tarihinde açıkladığı [Avrupa Yeşil Mutabakatı \(AYM\)](#)¹ ile 2050 yılında iklim-nötr ilk kıta olma hedefini ortaya koymuştur. AB, bu hedefe ulaşmak için yeni bir büyüme stratejisi benimseyeceğini ve tüm politikalarını iklim değişikliği ekseninde yeniden şekillendireceğini açıklamıştır. Sanayiden finansmana, enerjiden ulaştırmaya ve binalardan tarıma uzanan bir dizi alanda AB politikalarında kapsamlı değişiklikler öngören Yeşil Mutabakat, Tek Pazar’ın tesisinden bu yana AB’nin en büyük girişimlerinden birisidir.

Bu kapsamda, AB’nin iklim, enerji, arazi kullanımı, ulaşım ve vergilendirme politikalarının 2030 yılına kadar 1990’daki seviyesine kıyasla %55 emisyon azaltımı sağlanacak şekilde gözden geçirilmesi için “Fit for 55 (55’e Uyum)” mevzuat değişikliği paketi² Avrupa Komisyonu’nca 14 Temmuz 2021’de yayımlanmıştır.

Paketin uluslararası ticareti etkileyecek en önemli unsurlarından birisi **Sınırdaki Karbon Düzenlemesi**³(SKDM/CBAM). 1 Ekim 2023 itibariyle yürürlüğe girmesi beklenen SKDM kapsamında, ilk aşamada, demir-çelik, çimento, alüminyum, gübre, elektrik ve hidrojen ürünleri için sera gazı emisyonlarının raporlanması yapılacak, 1 Ocak 2026 tarihinden itibaren ise AB’de yetkilendirilmiş ithalatçılar tarafından ithal edilen, düzenleme kapsamındaki ürünler için raporlanan emisyonlar temelinde karbon ücreti ödenmeye başlanacaktır. İş insanlarımızca uygulama esaslarını belirleyecek ikincil düzenlemelerin takibi önemlidir.

Yeşil Mutabakatın ana unsurlarından bir diğeri ise ilgili tüm ürün mevzuatına etki edecek olan dögüsel ekonomidir. Bu ana tema altında, 10 Mart 2020 tarihinde [Yeni Sanayi Stratejisi](#)⁴, 11 Mart

¹ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

² <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>

³ SKDM Taslak Metni (Resmi onay süreci devam etmektedir):

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/commissions/envi/inag/2023/02-08/ENVI_AG\(2023\)742452_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/commissions/envi/inag/2023/02-08/ENVI_AG(2023)742452_EN.pdf)

⁴ [A new Industrial Strategy for a green and digital Europe \(europa.eu\)](#)

2020 tarihinde ise [Döngüsel Ekonomi Eylem Planı](#)⁵ açıklanmıştır. Böylece AB, hammadde temini aşamasından ürünlerin üretimi, tüketimi ve atık yönetimine dair döngüsel bir yaklaşım ile yeni kurallar getirileceğini açıklamış, **elektronik ve bilişim teknolojileri, piller ve araçlar, ambalaj, plastikler, tekstil, yapı ve inşaat, gıda, su ve besinler** öncelikli sektörler olarak belirlenmiştir.

Gümrük Birliği kapsamında ülkemizde uyum sağlanan ürün mevzuatında önemli değişiklikler getirecek olan ve 30 Mart 2022 tarihinde açıklanan [Sürdürülebilir Ürün İnisyatifi](#)⁶ ile gıda, yem ve medikal ürünler haricinde tüm ürün grupları için sürdürülebilirliğin bir norm olarak belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu çerçevede açıklanan [Yeni Eko-Tasarım Tüzüğü Taslağı](#)⁷ ile ürünlerin AB piyasasına arzı için karşılaması gereken standartların sürdürülebilirlik ekseninde şekillendirilmesi, ürüne ilişkin söz konusu bilgilerin tüketici, piyasa gözetimi otoriteleri, geri dönüşüm sektörüne kolayca ulaşılabilir olmasını sağlamak üzere ürüne eşlik edecek “**dijital ürün pasaportları**” geliştirilmesi, zorunlu yeşil kamu alımları kriterleri getirilmesi amaçlanmıştır.

Bu çerçevede, AB'nin Döngüsel Ekonomi Eylem Planı kapsamında öncelikli ürün gruplarından başlamak üzere tüm ürünlere yönelik mevzuat tasarıları hazırlaması öngörülmekte olup, ilk aşamada [batarya, tekstil, yapı malzemeleri, ambalaj ve ambalaj atıklarına](#) ilişkin mevzuat tasarıları/stratejiler yayımlanmıştır.

AB tarafından açıklanan [Atık Sevkiyatı Tüzüğü Taslağı](#)⁸ ile ise AB bir taraftan üçüncü ülkelere kontrolsüz atık ihracatını kontrol altına almayı hedeflerken, AB içindeki mevcut atıkların da bir kaynak olarak ekonomiyi kazandırılmasını amaçlamaktadır.

AB tarafından önümüzdeki dönemde açıklanacak mevzuat tasarıları ile açıklanan tasarıların son durumlarına ilişkin bilginin [Döngüsel Ekonomi Eylem Planı](#)⁹ sayfasından takibi mümkündür.

İç Vergiler ve Oranları

- Bulgaristan'da uygulanan KDV oranı % 20 olup aşağıda yer alan bazı istisnai durumlarda %9 oranında uygulanmaktadır:
 - ✓ Otelcilik, konaklama (kamp kurma ve karavana yerleri kiralanması dahil);
 - ✓ Kitap satışları;
 - ✓ Bebek mamaları;
 - ✓ Bebek bezleri;
 - ✓ Bulgaristan KDV Kanununa göre 31.12.2023 tarihine kadar geçerli olan istisnai durumlar:
 - Restorancılık ve catering hizmetleri (alkol ürünleri satışı hariç);
 - Turizm hizmetleri ve tur operatörleri tarafından organize edilen seyahatler;
 - Spor tesislerinin sunduğu hizmetler.
- Kurumlar vergisi oranı % 10'dur. İşsizlik oranının ülke ortalamasının % 25 üzerinde olan bölgelerde vergi mükellefleri belirli koşullar altında kurumlar vergisinden muaftr.

⁵ https://environment.ec.europa.eu/strategy/circular-economy-action-plan_en

⁶ https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12567-Sustainable-products-initiative_en

⁷ https://commission.europa.eu/energy-climate-change-environment/standards-tools-and-labels/products-labelling-rules-and-requirements/sustainable-products/ecodesign-sustainable-products_en

⁸ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_5916

⁹ https://environment.ec.europa.eu/strategy/circular-economy-action-plan_en

- Gelir vergisi oranı % 10'dur.
- Temettü vergisi oranı % 5'tir.

Ürün Standartları ile ilgili Uygulamalar

AB üyeliğinin ardından Bulgaristan'da AB'nin ürün güvenliği, standardizasyon, akreditasyon, metroloji, uygunluk değerlendirmesi, test, muayene ve belgelendirme mevzuatına geçilmiştir. Bulgaristan'a ihraç edilen ürünlerin insan sağlığı ve güvenliğine ilişkin tüm kuralları karşılması gerekmektedir. AB'nin bu alandaki "yeni yaklaşım" mevzuatı kapsam dahilindeki ürünlere "CE" işaretinin iliştilmesini zorunlu kılmaktadır. AB'nin bu alandaki mevzuatı Türkiye tarafından da uyumlaştırıldığından ihracatçılarımızın bu konuda ihtiyaç duydukları bilgiyi temin ederek uyum sağlamlarında herhangi bir zorluk beklenmemektedir.

Avrupa Birliği'nin Ürünlere Dair Teknik Mevzuatı

Bir ürünün Avrupa Birliği (AB) pazarına girebilmesi için AB'nin tüzük, direktif vb. adlar ile meydana getirdiği (EURLEX internet sayfasından ulaşılabilen) teknik mevzuata uygun olarak üretilmesi ve piyasaya arz koşullarını sağlaması gerekmektedir. AB'nin teknik mevzuatı, tüm ürünler için temel kuralları belirleyen yatay mevzuatın yanı sıra, ürünlere ilişkin teknik düzenlemelerden (örn: oyuncaklar, makineler, asansörler, tıbbi cihazlar, yapı malzemeleri, kimyasallar vs.) oluşmaktadır. Bunun haricinde, AB içinde ortak bir düzenlemeye tabi olmayan (kırtasiye ürünleri, mobilyalar, saatler vs.) ürünler yönünden üye ülkeler kendi düzenlemelerini yapmakta serbesttir.

Ülkemiz, Gümrük Birliği gereğince AB'nin ürünlere ilişkin teknik mevzuatını ve sistemini uyumlaştırmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye AB'nin CE İşareti, onaylanmış kuruluşlar, piyasa gözetimi ve denetimi, AB'nin ortak bir düzenlemesi olmayan alanda karşılıklı tanımaya dair kurallarını ve ürünlere ilişkin (sektörel) mevzuatını ulusal mevzuatına aktarmıştır. Ülkemiz, AB'nin ürünlere ilişkin mevzuatındaki güncellemeleri de takip ederek bilahare ulusal mevzuatına yansıtılmaktadır.

Ülkemizde, AB mevzuatı kapsamında atanmış onaylanmış kuruluşların listesi ise güncel olarak AB'nin Yeni Yaklaşım Onaylanmış Kuruluş Bilgi Sistemi'nde (NANDO- <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/nando/>) yayınlanmaktadır.

Sonuç olarak, ortak bir AB mevzuatı bulunan ürünler yönünden ulusal mevzuatımızı uyumlaştırdığımız ölçüde veya düzenlenmemiş alanda yer alan ürünler yönünden Türk ürünlerinin AB'de ilave test/belgelendirmeye ihtiyaç olmaksızın AB menşeli ürünlerle eşit muameleye tabi tutulması ve malların serbest dolaşımı ilkesi kapsamında ithalat kontrollerine tabi tutulmaması gerekmektedir. Bu kapsamda, Türkiye'de üretilen ürünler, AB'de üretilmiş ürünlere eşdeğer güvenlik ve kalite düzeyini sağlamaktadır.

AB teknik mevzuatına ilişkin ayrıntılı bilgi edinmek için (abteknik@ticaret.gov.tr) adresinden irtibata geçilebilir.

AB ve Ürün Standartları

Bazı ürünler menşesine bakılmaksızın Avrupa Birliği'nin getirdiği zorunluluklar sebebiyle birtakım mevzuatlarla sınırlandırılmıştır. Diğer taraftan, bütün Birlik ülkeleri için özellikle adil rekabeti destekleyici çeşitli garanti sistemleri bulunmaktadır. ISO 9000 serisi ve HACCP kaliteyi garantileyen

ve rekabet faktörünü ön plana çıkaran bir uygulamadır. Çevre üzerine ISO 14000 serisi ve OHSAS 18001 teknik özelliklerine göre iş kazalarını önleme sertifikası da her geçen gün daha önem kazanmıştır. GLOBALGAP (eski adıyla EUREPGAP) sertifikasının alınması zorunlu olmamakla birlikte ürün satın almada tercih nedenidir.

AB kuralları gereğince bazı sanayi ürünlerinin AB pazarına girebilmesi için AB teknik mevzuatına uyumlu olması gerekmektedir. CE işareti bu kapsamdaki uygulamalardan biridir. Birçok sanayi ürününde CE İşareti (https://ec.europa.eu/growth/single-market/ce-marking_en) bulunması zorunludur. Ürünlerin, CE işaretli olarak piyasaya sunulmasından imalatçı sorumludur. Ancak, eğer imalatçı ya da imalatçının yetkili temsilcisi Avrupa Birliği içinde değilse, bu sorumluluğu ithalatçı yerine getirmek zorundadır. Diğer bir anlatımla, ithalatçı ithal ettiği ürünlerin AB mevzuatına uygunluğunu temin etmek zorundadır.

Ürünlerin piyasaya arz edilmesine ilişkin akreditasyon ve piyasa gözetimi ve denetimi işlemleri AB'nin 765/2008/EC sayılı Tüzüğü ile 2019/1020/EU sayılı Tüzüğü'ne göre yürütülmektedir. Anılan mevzuat, AB gümrüklerinde kontrolleri, CE İşareti ve akreditasyonunun yanı sıra üye devletlerde piyasa gözetimi ve denetimine yönelik hükümler ihtiva etmekte olup üye ülkeler tarafından işbirliği içinde uygulanmaktadır.

AB genelinde gıda ile ilgili genel prensiplerin ve temel düzenlemelerin çerçevesini belirleyen 178/2002/EC sayılı Tüzük doğrultusunda Genel Gıda Yasası uygulanmaktadır. 2002 tarihli düzenlemeyle, aynı zamanda, AB Gıda Güvenliği Otoritesi kurularak gıda güvenliği konusunda uygulanması zorunlu prosedürler belirlenmiştir. Genel Gıda Yasası, gıdaların izlenebilirliği konusunda da hükümler içermektedir ve düzenlediği ana başlıklar Ocak 2005 tarihinde uygulamaya girmiştir.

Üçüncü ülkelerden ithal edilen taze meyve ve sebzelerin sevkiyatının AB pazarlama standartları ve diğer eşdeğer standartlara uygun olması gerekmektedir. Bu yönde, 543/2011/EU sayılı Tüzük taze meyve ve sebze ithalatı ile ilgili genel ve spesifik pazarlama standartlarını belirlemektedir.

Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

Bulgaristan'da ürünlerin serbest dolaşımına ilişkin mevzuat ve Eski ve Yeni Yaklaşımın ilkeleri birçok Bulgar yasa ve yönetmeliğine dahil edilmiştir. Böylelikle mevzuatta imalatçı, ithalatçı, distribütör ve perakende satıcılara getirilen şartlara uyulması ve piyasaya sürülecek ürünlerin güvenli ve uyumlaştırılmış kurallara uygun olması hedeflenmiştir. Yasal olarak aranan şartların uygulanmasını teminen Bulgaristan'da çeşitli denetim organlarının yer aldığı bir sistem mevcuttur. "Piyasa denetim organları" olarak adlandırılan söz konusu organlar, tehlikeli ve mevzuata uygun olmayan ürünlerin piyasaya arz edilmesini önlemek amacıyla kontrol ve denetim prosedür ve yöntemleri (önlem alma, belge üzerinde kontrol, fiziki kontrol, piyasadan çekme vb.) uygulamaktadır. Bulgaristan'a ihraç edilen ürünlerin güvenlik şartlarına uygunluğunun denetimi hem ithalat aşamasında gümrük yetkilileri tarafından hem de ürün piyasada iken ilgili kurumlar tarafından icra edilmektedir. İthal ürünlerin payı kayda değer büyüklükte olduğu için denetim faaliyetlerinin büyük bir çoğunluğu toptan ve perakende satış aşamasında gerçekleştirilmektedir.

Bulgaristan'da piyasa denetimini yapan tek bir organ ve spesifik bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Ürün grubu özelliklerine göre çeşitli kurumlara denetim görevi yüklenmiştir. Bulgaristan, denetimi sektörel bazda gerçekleştiren ülkelere dendir. Tüketicileri Koruma Komisyonu, Metroloji ve Teknik Denetim Devlet Ajansı, Bölgesel Sağlık Müfettişlikleri, Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı, İlaçlar İcra Ajansı, Tarım, Gıda ve Ormanlar Bakanlığı ve

Bölgesel Çevre ve Su İşleri Müfettişlikleri piyasa denetim organlarıdır. Sınırdaki ürün denetimleri çerçevesinde Gümrükler Ajansı, mevzuatın öngördüğü durumlarda diğer piyasa denetim organlarıyla birlikte çalışmaktadır.

Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamında bulunmayan tarımsal, hayvansal ve su ürünlerinin Türkiye'den Bulgaristan'a ihracatında veya bu ülkeden transit geçişlerinde mevzuata uygunluk konusunda bir takım sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu konuda gerekli uygunluk değerlendirme belgelerinin ve sertifikaların kurallara uygun düzenlenmesi önem arz etmektedir.

Tarım Ürünü İthalatı ve Bitki Sağlığı Kontrolleri

Bitki sağlığı kontrolü sınır kapılarında Tarım, Gıda ve Ormanlar Bakanlığı'na bağlı Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı tarafından gerçekleştirilmektedir. Adı geçen kontrol üç aşamadan oluşmaktadır:

1. Evrak kontrolü (menşe ülkeden verilen gerekli sağlık sertifikaları; ihracat belgeleri vb.);
2. Ürün kimlik kontrolü (ürünün geldiği bölge, üreticisi, sağlık sertifikasını hazırlayan doktor, etiket vb.);
3. Fiziki bitkisel sağlık kontrolü (ürünler araçtan indirilmekte, belli yerlerden numune alınıp kontrol edilmektedir; örneğin portakal taşıyan bir araçtan tüm paletler indirilip, değişik paletlerden 10 portakal alınıp incelenmektedir; eğer şüphe uyandıran bir durum söz konusu ise, 2-3 portakal alınıp laboratuvar analizine gönderilmektedir).

2019 yılında Bulgaristan'ın AB'nin TRACES elektronik sistemini kullanmaya başlaması çerçevesinde bitki sağlığı kontrolleri zorunlu olan ürünler için resmi Bulgar bitki sağlığı otoritelerine yazılı ön bildirimde bulunma zorunluluğu getirilmiştir. Ön bildirim ihraçatçı devletin yetkili mercilerince düzenlenmiş, yük beraberindeki bitki sağlığı sertifikasının taranmış bir nüshasının gönderilmesi yoluyla yapılmalıdır.

Veterinerlik Kontrolleri

Tüm hayvansal ürünler ile su ürünlerinin veterinerlik kontrolleri Bulgaristan sınır kapılarında Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı tarafından icra edilmektedir. Söz konusu ürünlerin ithalatı veya transit geçişlerinde ilgili AB mevzuatına dayanılarak iki belge aranmaktadır. Bunlardan ilki ortak ithalat belgesi olup Bulgarca dilindedir. Ortak ithalat belgesinin bir gün önceden giriş yapılacak hudut kapısı yetkililerine ibraz edilmesi gerekmektedir. Söz konusu belgenin yanı sıra ithalatta veya transit geçişte veterinerlik sağlık sertifikası da malın beraberinde olmalıdır. Söz konusu sağlık sertifikası AB'ye giriş ülkesinin dilinde (Bulgaristan ise Bulgarca) ve AB'de gideceği son ülkenin dilinde (Avusturya ve Almanya ise Almanca) olmalı ve hazırlandıktan/doldurulduktan sonra yetkili organlarca onaylanmalıdır.

Yaş Meyve ve Sebze İthalatı

2019/1793 sayılı AB Regülasyonuna göre ülkemiz menşeli bazı ürünlerin zirai ilaç kalıntısı ve toksin tespiti için analize tabi tutuldukları sıklık oranları hakkında ayrıntılı bilgiye aşağıdaki link üzerinden ulaşılması mümkündür:

- [EUR-Lex - 02019R1793-20230216 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/lexuris/ui/entry.do?entryId=EUR-Lex-02019R1793-20230216-EN)

Denetimleri Bulgaristan Tarım ve Gıda Bakanlığı'na bağlı Gıda Güvenliği Ajansı yürütmektedir. 2019/1793 sayılı AB Regülasyonu çerçevesinde yapılan kontrollerin sıklığı firmalarımızın şikayet konusu olmakta ve kontroller esnasında tahsil edilen ücretler (yükleme-boşaltma,

laboratuvar testleri, uygunluk sertifikası hazırlanması, kargo vb. hizmetlere ilişkin bedeller) ihracatımızı olumsuz etkilemektedir.

Denetim işlemleri için araç sürücüsünün yanında test ve belgelendirmeyi karşılayabilecek yeteri kadar nakit para bulundurması önem arz etmektedir.

Bulgaristan'ın Savunma ile İlgili Ürün ve Çifte Kullanımı Olan Ürün ve Teknoloji İhracatının Kontrolüne İlişkin Mevzuatı

Bulgaristan, BM Güvenlik Konseyi, AB ve AGİT kararları ile uyumlu bir şekilde silah ve silahlara ilişkin ekipmanın satış ve tedarikinde yasak veya gözetim uygulamakta ve ayrıca silah ve muhtemel ikili kullanımı olan mal ve teknolojilerin dış ticaretini kontrol etmektedir. Çifte kullanımı olan ürünlerin Bulgaristan'dan transit geçiş yapabilmesi için Bulgaristan'ın Savunma ile İlgili Ürün ve Çifte Kullanımı Olan Ürün ve Teknoloji İhracatının Kontrolüne İlişkin Kanun hükümleri gereğince Savunma ile İlgili Ürün ve Çifte Kullanımı Olan Ürün ve Teknoloji İhracatının Kontrolüne İlişkin Kurumlararası Komisyondan izin alınması gerekmektedir. Bu işlemlerin takip edilmesi için Bulgaristan'da yerleşik bir aracı firmanın ihracatçı/gönderici firma tarafından yetkilendirilmesi gerekmektedir. Bu izin işleminin mal Bulgaristan sınırına gelmeden çok önce başlatılması önerilmektedir.

AB ve Uygunluk Değerlendirme

Standartlara uygunluk değerlendirme adımı AB mevzuatına uygunluğun sağlanmasında zorunlu bir adımdır. Burada amaç üretimin her aşamasında gerekli koşullara uyumun sağlanması ve nihai ürünün kabulünün kolaylaştırılmasıdır.

AB ürün mevzuatı üreticilere ürünlerinin kullanımı sırasında oluşabilecek risk düzeyine göre uygunluk değerlendirme aşamasında bir miktar seçme hakkı sunmaktadır. Bu seçenekler öz sertifikasyon, tip inceleme ve ürün kalite kontrol sistemi, tam kalite güvencesi olabilmektedir.

AB üyesi ülkelerin uygunluk değerlendirme kuruluşları listesi AB Komisyonu web sitesinde yer almaktadır (NANDO- <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/nando/>).

Nihai ürünün pazara girişini kolaylaştırmayı sağlayan bazı zorunlu olmayan değerlendirme programları da bulunmaktadır. Bunlar hakkında bilgi CEN (Avrupa Standardizasyon Komitesi), CENELEC-Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi (<https://www.cenelec.eu/Pages/default.aspx>) ve ETSI-Avrupa Telekomünikasyon Standartları Kurumu'ndan (<https://www.etsi.org/>) temin edilebilir.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

AB ve Ambalaj, Paketleme, Etiketleme

Tüketicinin korunması göz önünde tutularak, AB içerisinde sadece AB etiketleme mevzuatına uyan ürünlerin pazarlanmasına izin verilmektedir. AB etiketleme mevzuatı, gıda, ev gereçleri, ayakkabı, tekstil vb. sektörler için zorunlu etiketleme standartları koymaktadır.

Paketleme ve ambalajlama, tüketici sağlığı ve çevrenin korunması amacıyla, AB tarafından belirlenen kurallara uygun yapılmak zorundadır. Paketleme ve ambalajlamaya ilişkin temel AB mevzuatı şunlardır:

- Direktif 94/62/EC (OJ L-365 31/12/1994); paketlenme ve paket artıklarına dair genel kurallar.
- Tüzük 1935/2004/EC (OJ L-338 13/11/2004); gıda maddeleriyle temas eden malzemelere dair özel kurallar.
- Direktif 2000/29/EC (OJ L-169 10/07/2000); ağaç ve diğer bitkilerden yapılan paketlere uygulanacak bitki sağlığı kuralları.

AB içerisinde pazarlanan ambalajlar, çevrenin korunmasına yönelik konulan genel kuralların yanı sıra tüketici sağlığı için herhangi bir riski önlemek amaçlı özel hükümleri yerine getirmelidir (EU Labels: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/product-safety-and-requirements/eu-labels_en).

AB, üye ülkelerde gönüllülük esasına bağlı olarak, 66/2010/EC sayılı Tüzük ile Çevre Etiket (Eco-label) düzenlemesi geliştirmiştir. Çevre Etiket ile ilgili bilgi (<http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/>) linkinden edinilebilir.

Teknik Engeller

Piyasaya arz edilen tüm ürünlerin güvenli ve kaliteli olmasını sağlamak ülkelerin en temel öncelikleri arasındadır. Bu amaçla, ürünlerin uyması gereken teknik kriterler (standartlar ve teknik düzenlemeler) ile ürünlerin bu kriterlere uygun üretildiğini belgeleyen uygunluk değerlendirme işlemlerine günümüzde daha fazla başvurulmaktadır. Standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirme prosedürleri, sınai, ekonomik ve ticari gelişmeye katkıda bulunan, insan can ve mal güvenliğini korumayı amaçlayan, modern ekonominin ve standardizasyon sisteminin temel taşlarıdır.

Bununla birlikte, standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirme işlemleri çoğu zaman insan sağlığı ve güvenliği gibi meşru amaçların ötesinde ticarete teknik engeller olarak adlandırılan ve uluslararası ticaretin serbest akışını olumsuz etkileyen engellere yol açmaktadır. Uluslararası kabul görmüş standartlardan farklı teknik kriterler belirlenmesi ve gerektiğinden katı test ve belgelendirme işlemlerinin zorunlu kılınması bu alandaki en önemli sorunlardır. Şeffaf bir şekilde kabul edilmeyen ve uygulanmayan bu düzenlemeler ihracatçı firmalar açısından ek külfet ve maliyetlere de yol açmakta ve rekabet edebilirliklerini güçleştirmektedir. İhracatta karşılaştığımız ticarete teknik engellerin önlenmesi, sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması açısından da önemlidir.

Bu kapsamda, T.C. Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü internet sayfasında konu ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcuttur: (<https://teknikengel.gov.tr/>).

Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesi, ihracatçılarımızın ticarete teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede; ihracata konu ülkenin ticarete teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ihtiyaç duyulan ülke mevzuat ve uygulamaları hakkında ilave bilgiler Bakanlığımızdan talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan ticarete teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik suretiyle ilgilenilen ülke ve ürün gruplarına ilişkin taslak düzenlemeler e-posta ile günlük olarak gönderilmektedir. Ayrıca, firmalarımız ihracatlarını olumsuz etkileyebilecek diğer ülke düzenlemelerini taslak aşamasında öğrenip yorum yapabilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik ücretsizdir.

2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

Bulgaristan gümrük kapılarında yapılan marka tescil kontrolleri neticesinde Bulgar Patent Ofisince tescillenmiş markalara sahip ihraç malları taşıyan Türk kamyonları, marka tescil evrakları sürücü tarafından hemen tevsik edilemeyince durdurulmakta ve sürücüler kimi zaman savcılığa sevk edilmektedir. Marka tescil konusunda bir sorunla karşılaşmamak için Bulgaristan güzergâhından mal gönderecek tüm firmaların mal beraberinde aşağıda sayılan belgelerin asıllarını veya noter tasdikli nüshalarını bulundurmaları en uygulanabilir yol olarak görülmektedir:

- Alıcı ile marka arasındaki illiyet bağıını gösteren belge ile alıcı ve üretici/gönderici Türk firması arasındaki sipariş sözleşme/yetki belgesi (uluslararası tanınan bir markanın sahibi veya lisanslı temsilcisi Türkiye'deki bir firmaya sipariş verdiği durumda);
- Gönderici firmanın markanın Türkiye'deki tescil sahibi veya lisanslı temsilcisi olduğunu gösteren belgeler ile gönderici ile marka/lisans sahibi farklı firmalar ise aralarındaki illiyet bağıını gösteren sözleşme/yetki belgeleri (bir Türk markasını taşıyan ürünün Bulgaristan'dan transit geçmesi durumunda);
- Bulgaristan Patent Ofisine tescil edilmiş bir markalı ürün Bulgaristan'a ithal edilmesi halinde mala eşlik eden yasal belgelerde (gümrük beyannamesi, fatura vb.) belirtilen alıcı Bulgaristan'da söz konusu markanın yetkili/lisanslı temsilcisi ise başka bir belgeye ihtiyaç bulunmaktadır. Alıcı farklı bir firma olarak görünüyorsa bu firma ile Bulgaristan'da markayı temsil eden firma arasında sözleşme/yetki belgesi Bulgar gümrük idaresi tarafından sorulabilmektedir.

AB ve Fikri Sınai Mülkiyet Hakları

Avrupa Birliği Fikri Sınai Mülkiyet Hakları Ofisi-EUIPO, AB patentinden ve kayıtlı Avrupa Birliği tasarımlarından sorumlu AB kuruluşudur. Bu kuruluş, ulusal ve bölgesel faaliyet gösteren Fikri Sınai Mülkiyet Ofisleri, kullanıcı grupları, Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve diğer uluslararası kuruluşlarla ortak çalışmaktadır (<https://euipo.europa.eu/>).

Dağıtım Kanalları ve Tüketici Tercihleri

- *Bulgaristan'da Tüketiciler Daha Az Alışveriş Yapmakta ve Genel Olarak İndirim Kampanyalarına Yönelmektedir*

Bulgaristan'da artan enflasyon neticesinde tüketici alışkanlıklarında tespit edilen değişiklikler:

1. Yükselen fiyat hassasiyeti;
 2. Ucuz ürün klasında daha fazla alışveriş yapılması;
 3. Bilinçli bir şekilde kampanya kapsamında ürünler aranması,
 4. Gelire, hane halkı büyüklüğüne ve yaşa göre tüketiciler arasında kutuplaşmanın artması.
- Enflasyon yüzünden ülkedeki şirketler ciddi baskı altındadır. Enerji, ulaştırma ve emek maliyetleri her geçen gün artmaktadır. Bu eksende tedarikçilerin şirketler üzerinde fiyat artışı baskısı da git gide artmaktadır.

- *Ekim-Aralık Dönemi Bulgar Tüketicilerin En Fazla Para Harcadığı Dönemdir*

Bulgaristan’da Cadılar Bayramı, Muhteşem Cuma, İsim günleri, Noel ve yeni yıl haftalarında tüketicilerin daha fazla alışveriş yaptığı gözlemlenmektedir.

Ocak – Mart döneminde geçici olarak tüketimin azaldığı ifade edilmektedir. Zincir marketler, bu dönemi yeni ürünleri piyasada denemek ve tüketici geri dönüşlerini ölçmek için kullanmaktadır.

Nisan ve Mayıs dönemleri bahar yenilenmesi ve temizliği, Paskalya ve mezuniyet törenleri etkinlikleri ile geçmektedir. Tüketiciler kış aylarına özgü olan durağan hallerinden yavaş yavaş çıkmaya başlamaktadır. Bu dönem perakende ticaret için sunulacak kampanyalar ile birlikte iyi bir fırsat olarak değerlendirilmektedir.

Haziran – Eylül dönemi genellikle tatil dönemi olması sebebiyle tüketim tatil beldelerinde yoğunlaşmaktadır. Bu dönemde mevsimsel olarak tasarlanmış kampanyalar ve okula dönüş için sunulan çözümler öne çıkmaktadır.

• *Bulgaristan’da Şirketler Yeni Müşteri Bulmak için İçerik Üzerinden Pazarlama Kampanyalarına Yönelmektedir*

İletişim teknikleri arasında içerik üzerinden müşterilerine pazarlama kampanyaları uygulayan şirketler müşteri dikkatini en uzun süre üzerinde tutmayı başarmaktadır. Tüketiciler özel vaktini okumak, film veya video klip izlemek için kullanmayı tercih etmektedir ve şirketler pazarlama kampanyalarını içerik oluşturarak bu alanlara yönelmektedir. İçerik üzerinden yapılan pazarlama kampanyaları tüketicilerin tercihlerine hitap etmekte ve satın alma kararının alınmasını hızlandırabilmektedir. Bulgar tüketicilere ulaşmak isteyen şirketler geleneksel pazarlama taktikleri olan kampanya, ürün çeşitliliği ve indirimler dışında artık tüketicileri ürünlerinin sorunun bir parçası değil de çözümün bir parçası olduğuna ikna etmeleri gerekmektedir.

Bulgaristan’da şirketlerin içerik üzerinden pazarlama kampanyası için kullandığı yöntemler:

1. % 78,4 – yazılı;
2. % 65,9 – video;
3. % 65,9 – bülten;
4. % 40 – sosyal medya fenomenleri.

Araştırmalar Bulgaristan’da içerik üzerinden pazarlama kampanyalarının genel olarak sosyal medya veya şirket web siteleri üzerinden gerçekleştirildiğini göstermektedir.

• *Bulgaristan’da Reklam Yatırımları 2021 Yılında Çift Haneli Artış Yaşamıştır*

Bulgaristan reklam piyasası 520 milyon levaya ulaşmıştır ancak yüksek enflasyon ve savaş gibi sebeplerden dolayı zor bir döneme girmektedir. 2021 yılında 520 milyon levaya ulaşan sektör yıllık bazda % 14,2 büyüme kaydetmiştir. Geleneksel olarak reklam yatırımlarının yarısından fazlası (280 milyon leva) televizyon kanalına yönelmektedir. Sinema reklamları ve basın reklamları hariç tüm reklam fiyatlarında artış kaydedilmektedir. 2020 yılından yaşanan düşüşten sonra 2021 yılında toparlanma gözlenmesine rağmen sektör temsilcileri karışık

jeopolitik ve ekonomik nedenlerden dolayı mevcut durumu fırtına öncesi sessizliğe benzetmektedir ve 2022 ve 2023 yıllarında büyümenin yavaşlamasını beklenmektedir.

Yıllık Reklam Yatırımları (milyon leva)

Mecra	2020	2021	2022
Televizyon	247	280	305,2
Dijital medya	142,7	167	187
Açık hava reklam	36	43	46
Radyo	18,9	20,3	21,9
Basın	10,1	9	8,3
Sinema reklamı	0,4	0,5	0,8
TOPLAM	455,1	519,8	569,3

• *Bulgaristan’da online satışları olan gıda perakendecileri:*

1. METRO
2. Kaufland
3. Fantastiko
4. T-Market
5. HIT Max
6. Parkmart
7. Ebag
8. Gastronom
9. Supermag
10. Kolichka
11. Gladen.bg
12. DelivMe
13. Shop24
14. BG Market

Yetişkin Bulgarların % 76’sı Haftada En Az Bir Defa Meyve ve Sebze Almaktadır

Bulgaristan’da meyve ve sebze üretiminin düşük hacimli ve zor olmasından dolayı sektör genel olarak ithal ürünlere bağımlıdır. Ülkedeki meyve ve sebze satışları yüksek potansiyele sahip ve ekmekten bile daha tercih edilen bir konumdadır. İdeal meyve ve sebzelerin taze olması, iyi bir menşei olması ve kusursuz ticari görüntüsü taşıması gerektiği gözlemlenmektedir.

Bulgarların en fazla tercih ettiği meyveler:

1. Kiraz,
2. Şeftali,
3. Muz,
4. Turunçgiller,
5. Orman meyveleri.

Bulgarların meyve ve sebze almayı tercih ettikleri satış noktaları:

1. % 22 süpermarket zincirleri,
2. % 22 açık meyve sebze pazarları,

3. % 17 semt marketler,
4. % 15 semt manavları,
5. % 13 kendi üretim.

Araştırmalar tüketicilerin yaşam yerlerine yakın noktalardan meyve ve sebze almayı tercih ettiğini göstermektedir. Meyve sebze alım noktasında seçiminde kritik unsurlar:

1. % 54 hijyen ve temizlik,
2. % 53 Bulgar menşeli ürünler mevcudiyeti,
3. % 50 promosyonlar,
4. Tüketicinin ihtiyacı olduğu tüm ürünlerin bir yerden alınması,
5. Alım hızı,
6. Bilgili personel.

Tüketiciler açık meyve sebze pazarlarını ürünlerin tazeliği ile bağdaştırırken ve süpermarketleri çeşitlilik ve kampanyalar ile bağdaştırmaktadır.

- *Bulgarların Yarısından Fazlası Haftada En Az Bir Defa Alkolsüz Gazlı İçecek Tüketmektedir*

Bulgarların gazlı alkolsüz içecek tüketim sıklığı;

1. Haftada bir defa: % 62;
2. Haftada birkaç defa: % 25;
3. Her gün: % 23.

Alkolsüz gazlı içecekler en fazla süper ve hipermarketler üzerinden satılmaktadır. Küçük bakkallar da bu ürün grubunda ciddi satışlar kaydetmektedir. Satışların 1/3'ü restoran, kafeler ve barlar üzerinden gerçekleşmektedir.

Bulgarların en fazla tercih ettikleri alkolsüz gazlı içecek markaları:

1. Coca-Cola: % 77;
2. Fanta: % 66;
3. Pepsi: % 57;
4. Schweppes;
5. Sprite;
6. Mirinda: % 32;
7. Derby: % 29;
8. 7 Up: % 27

Alkolsüz gazlı içecek alımlarında Bulgarlar bir alışveriş esnasında genel olarak en fazla 5 levaya kadar harcarken (% 58), Bulgarların % 30'u 6 – 10 leva arasında harcamaktadır.

En fazla tercih edilen ambalaj türleri

1. Pet: % 58;
2. Cam: % 25;

3. Teneke: % 13.

Alkolsüz gazlı içecek alımlarında Bulgarlar en fazla tat, fiyat ve tecrübelerini göz önünde bulundurmaktadır.

- *Bulgarlar 2021 Yılında 3,4 Milyar Leva Değerinde Sigara Tüketmiştir*

Bulgarlar 2021 yılında 3,4 milyar leva değerinde sigara tüketmiştir. Aynı zaman diliminde tüketilen dumansız sigara değeri 200 milyon leva olarak açıklanmaktadır. Pandemi döneminde sigara ürünleri tüketiminin % 5,6 oranında artarak 3,572 milyar levadan 3,708 milyar levaya arttığı gözlemlenmektedir. Bahse konu piyasada sigaraların payı % 92 olarak açıklanmaktadır ve artışın % 3,6 oranında olduğu ifade edilmektedir (3,29 milyar levadan 3,407 milyar levaya). Dumansız sigaraların tütün ürünleri piyasasından % 5 pay aldığı aktarılmaktadır (IQOS cihaz bedeli hariç 200 milyon leva).

Kamu İhaleleri

Kamu ihalelerini ele alan mevzuatın ana hedefi kamu kaynaklarının harcanmasına yönelik adil kurallar yaratılması ve uygulanmasıdır. Bulgaristan mevzuatı şeffaflık, eşitlik, ayrımcılığı önlemek ve serbest ve adil rekabet konularında, tamamen AB hukukunun temel prensiplerine göre uyarlanmıştır.

Kamu ihaleleri üç kategoriye sınıflandırılmıştır: ürün tedariki, hizmet tedariki ve inşaat işleri. Kamu ihalesini kazanan kişinin belirlenmesi için kullanılan temel kriterler: ekonomik olarak en avantajlı teklif ve en düşük fiyat.

Bulgar mevzuatı, milliyet bazında bir ayrımcılık yapmaksızın kamu ihaleleri ve imtiyaz prosedürlerine Bulgar ve yabancı (gerçek veya tüzel) kişilerin katılımına izin vermektedir. Aynı şekilde, kamu hizmetlerine yönelik özel sektörden ortak seçiminde ve sözleşme imzalanmasında da AB direktiflerinin temel şeffaflık ve eşitlik prensipleri çerçevesinde hareket edilir.

Kamu İhaleler Ajansı, söz konusu prensiplerin doğru bir şekilde uygulanması ve kamu ihaleleri sisteminin verimliliğini garantileme amacıyla faaliyet göstermektedir.

Ajansın temel görevleri arasında elektronik kamu ihaleler kaydı sağlama ve güncellemesidir.

Kamu İhaleler Kaydında yayımlanan bilgiler:

- Kamu ihalelerinin açılma, değiştirme, sonlandırma kararları;
- Kayıtlara geçmesi gereken bilgilendirmeler;
- Kazanılan kamu ihalelerine dair bilgiler;
- Başarıyla yerine getirilmiş kamu ihalelerinin sözleşme bilgileri;
- Haklarında itirazda bulunmuş olan kamu ihaleleri bilgileri;
- Kamu İhaleleri Kanunu kapsamında sunulması zorunlu olan diğer bilgiler

Bunların dışında, kamu ihaleleri alanında AB gereksinimlerine göre, belirli bir miktarın üzerinde olan kamu ihaleleri açıldıkları idareler tarafından AB resmi gazetesinin AB kamu ihalelerine

yönelik olan TED adlı (<http://ted.europa.eu/TED/main/HomePage.do>) ekinde yayımlanması zorunludur.

Diğer taraftan, aşağıda verilen web sitesi üzerinden Müşavirliğimizce derlenmiş ve 2.000.000 Bulgar levası tutarı üzerinde olan ihale duyurularını güncel olarak takip edilebilir:

<https://distalep.ticaret.gov.tr/giris/?next=/>

İDARELER	
Klasik İdareler	<ul style="list-style-type: none">• Devlet kuruluşları, Bulgaristan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Bulgaristan Cumhuriyeti Ombudsmanı, Bulgaristan Merkez Bankası;• Bulgaristan Cumhuriyetinin yurtdışındaki diplomatik ve konsolosluk temsilcilikleri ve Bulgaristan Cumhuriyetinin uluslararası organizasyonlara bağlı olan kalıcı temsilcilikleri;• Kamu kuruluşları;• Yukarıda bahse geçen idarelerin birlikleri.
Sektörel İdareler	<ul style="list-style-type: none">• Kamu işletmeleri ve onların birlikleri;• Doğal gaz, ısı ve elektrik enerjisi, içme suyu sektörlerinde bir veya birkaç alanda faaliyet gösteren kamu işletmeleri olmayan tüccarlar veya diğer kişiler;• Demiryolları, tramvay, otobüs ulaşım sektöründe bir veya birkaç alanda faaliyet gösteren kamu işletmeleri olmayan tüccarlar veya diğer kişiler;• Posta hizmetleri sektöründe bir veya birkaç alanda faaliyet gösteren kamu işletmeleri olmayan tüccarlar veya diğer kişiler;• Belirli bir coğrafi bölgesini istismar eden kamu işletmeleri olmayan tüccarlar veya diğer kişiler.
KAMU İHALESİ DÜZENLEME MEKANİZMALARI	
Kamu İhaleleri Kanunu Kapsamında Prosedürler	<ul style="list-style-type: none">• Açık prosedür;• Sınırlı prosedür;• Rekabetçi diyalog;• Müzakere prosedürleri (bildirimli veya bildirimsiz)
Kamu daveti	<ul style="list-style-type: none">• Kamu ihalesi düzenlenmesine yönelik bir prosedür DEĞİLDİR;• İdare, sınırsız kişiye teklif alma daveti yayımlar, ancak sadece bir teklif almış olsa bile sözleşme imzalayabilir.
Serbest seçim	<ul style="list-style-type: none">• Kamu ihalesi düzenlenmesine yönelik bir prosedür DEĞİLDİR;• İdare, kendisi tarafından seçilmiş olan yüklenici ile sözleşme yapabilir. Burada sözleşmenin yazılı olması bile gerekli değildir.

KAMU İHALESİNİN DÜZENLENDİĞİ PROSEDÜR MEKANİZMASINI BELİRLEYEN TUTAR KATEGORİLERİ	
Kamu İhaleleri Kanunu Kapsamında Prosedürler	<ul style="list-style-type: none">• İnşaat işleri: 264 000 Bulgar levası üzerinde;• Ürün ve hizmet tedariki ve proje: 60.000 Bulgar levası üzerinde
Kamu daveti	<ul style="list-style-type: none">• İnşaat işleri: 60.000 – 264.000 Bulgar levası arasında;

	<ul style="list-style-type: none"> • Ürün ve hizmet tedariki ve proje: 20 000 – 60 000 Bulgar levası arasında
Serbest seçim	<ul style="list-style-type: none"> • İnşaat işleri: 60.000 Bulgar levası altında; • Ürün ve hizmet tedariki: 20.000 Bulgar levası altında; • Proje: 66.000 Bulgar levası altında

KATILIMCILARIN SUNMASI GEREKEN EVRAKLAR	
Kamu İhaleleri Kanunu Kapsamında Prosedürler	<ul style="list-style-type: none"> • Kayıt evrakları (Tüzel kişi), Kimlik kartı (Gerçek kişi) veya birlik sözleşmesi (Tüzel kişiler için değil); • Katılım teminatının ödendiğini kanıtlayan belge; • Finansal istikrar belgesi (banka hesap dökümleri, finansal tablolar, son birkaç yıl için ciroları gösteren evraklar ve diğerleri); • Katılımcının teknik tecrübesini kanıtlayan referanslar (aynı veya benzer hizmetlerin daha önce sunulduğunu kanıtlayan sözleşmeler, teknik yeterliliği kanıtlayan evraklar ve diğerleri); • Kamu İhaleleri Kanununun 47. Maddesine göre kamu ihalesine katılımın önünde engeller bulunmadığına dair deklarasyonlar; • Varsa alt yüklenicilere ilişkin bilgiler ve sorumlulukları; • Diğer
Kamu daveti	<ul style="list-style-type: none"> • Katılımcıya ait bilgiler; • Kamu İhaleleri Kanununun 47. Maddesine göre kamu ihalesine katılımın önünde engeller bulunmadığına dair deklarasyonlar.
Serbest seçim	<ul style="list-style-type: none"> • Kamu İhaleleri Kanunu kapsamında özel gereksinimler mevcut değildir.

Bulgaristan'da 15.04.2016 tarihinde yürürlüğe giren yeni Kamu İhaleleri Kanunu kapsamında sektörel mercilerin açtığı ihalelerde üçüncü ülkelerin ihalelere katılımını sınırlayan bir düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenleme yeni Kamu İhaleleri Kanununun 146. Maddesinin 1. Fıkrasında yer almaktadır:

Madde 146. (1) Sunulan kamu ihalesi tekliflerinde, AB'nin veya Bulgaristan Cumhuriyeti'nin eşdeğer ve etkin erişim sağlayan çok taraflı veya ikili anlaşma imzalamamış olduğu üçüncü ülkelerden gelen ürünlerin toplam değerinin % 50'sini aştığı durumlarda, sektörel merciler söz konusu teklifleri eleyebilmektedir.

Dikkat edilmesi gereken başka bir düzenleme ise yeni Kamu İhaleleri Kanununun 5. Maddesinin 5. Fıkrasında yer almaktadır:

Madde 5. (5) Kamu mercileri, icra ettikleri sektörel faaliyetler ile ilgili alım yaptıkları durumlarda, sektörel mercilerin uyguladığı kuralları uygulamaktadır. Bu hüküm, belirli durumlarda kamu mercilerinin de açtıkları bazı ihalelerde üçüncü ülkelerin katılımını sınırlayan düzenlemeler uygulayabilmesini öngörmektedir.

Bulgaristan'ın Türkiye ile kamu ihalesi tekliflerinde eşdeğer ve etkin erişim sağlayan ikili bir anlaşma bulunmamaktadır.

3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER

Tarım ve Hayvancılık

Bulgaristan'ın gerek toprak gerekse de iklim yapısı tarıma elverişlidir. Bulgaristan'da tarım üretimi, modernize edilmesi durumunda oldukça önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Bulgaristan'ın AB üyeliği ile birlikte tarım sektörüne Avrupa finansmanı sağlanmaktadır. Bulgaristan'da tarımsal arazilerin toplam büyüklüğü yaklaşık 5,2 milyon hektardır (ülke topraklarının yaklaşık % 46'sı). 2021 yılında Bulgaristan'da kullanılan tarım arazilerinin % 1,7'si organik tarım ürünlerinin üretiminde kullanılmıştır.

Tarım sektörünün Bulgaristan ekonomisindeki payı 2020 yılında % 4, 2021 yılında % 5 olarak gerçekleşmiştir. Bulgaristan İstatistik Enstitüsü verilerine göre 2017-2021 döneminde tarım sektörü yıllık çıktısı 3,92-5,41 milyar avro arasında seyretmiştir. 2021 yılında tarım sektörü çıktısı yıllık bazda % 38 artarak 5,41 milyar avro seviyesinde gerçekleşmiştir. Bitkisel üretim nihai tarımsal üretimin % 76,3'ünü, hayvansal üretim % 18,6'sını, tarımsal hizmetler % 5,1'ini teşkil etmiştir.

Sanayi

2021 yılında Bulgaristan'da sanayi ekonominin % 23,8'ini oluşturmuştur. Bulgaristan sanayinde önemli sektörler şöyledir:

- Otomotiv: 67 bin kişiyi istihdam eden sektörün yıllık büyüme oranı % 8,6 olup, Bulgar ekonomisinin büyüme oranının üzerindedir. Sektörde 270'in üzerinde şirket faaliyette bulunmakta ve 4,3 milyar avro yıllık ciro gerçekleştirmektedir.
- Elektronik: Ekonominin büyüme oranı üzerinde olan sektörün yıllık büyüme oranı % 8,92'dir. Sektörde 56 binin üzerinde kişi istihdam edilmekte, 3,7 milyar avro yıllık ciro sağlanmaktadır. Bulgaristan ihracatının % 11'i elektronik sektörü tarafından gerçekleştirilmektedir.
- Metalürji: Bulgaristan ekonomisine önemli katkısı olan sektörlerdendir. 2020 yılında metalürjide 5,2 milyar avroluk üretim gerçekleşmiştir. Sektörde demir-çelik üretiminin payı % 16, demir dışı metal üretiminin payı % 82 ve metal dökümünün payı % 2'dir.
- Makina ve donanım imalatı: 1.000 civarında firmanın faaliyette bulunduğu ve 32 bin kişinin istihdam edildiği sektörde yıllık üretim yaklaşık 2 milyar avro büyüklüğündedir. Sektörün ülke ihracatına katkısı % 4 civarındadır. Üretilen ürünlerin üçte ikisinden fazlası Avrupa pazarında satılmaktadır.
- Kimya endüstrisi: GSYİH'nın yaklaşık % 4'ünü teşkil etmektedir. Sektörde çalışan sayısı 16 bin civarında olup, firma sayısı 1.600'ün üzerindedir.
- Gıda ve içecek: Sektör sanayi üretiminin yaklaşık beşte birini teşkil etmektedir. 100 bin civarında istihdam sağlayan sektörde işteğal eden firma sayısı 6 bini aşmaktadır. Ekmek ve unlu mamuller, süt ve süt ürünleri, sığır ve kanatlı etinden ürünler, meyve-sebzeden konserve ve muhtelif ürünler ile şarap üretimi ana alt sektörlerdir.
- Odun işleme ve mobilya: GSYİH'nın % 3'ünü aşan bir kısmı bu sektörde üretilmektedir. 4 bini aşkın firmanın işteğal ettiği bu sektörde istihdam edilenlerin sayısı yaklaşık 55 bindir. Sektör ihracat ağırlıklı olup, Bulgaristan'da üretilen mobilya 70 ülkede pazar bulmaktadır.

Hizmetler

2021 yılında hizmetler sektörünün Bulgaristan ekonomisindeki payı % 71,2'dir. Ulaştırma, telekomünikasyon, bankacılık, turizm, sigortacılık Bulgaristan'da hizmetler sektörünün yapı taşlarıdır.

Son zamanlarda Bulgaristan, yabancı şirketler tarafından yoğun bir şekilde, iş süreçlerinin yönetimi çerçevesinde, outsourcing destinasyonu olarak tercih edilmektedir. Söz konusu hizmetten Bulgar firmalarından çok yabancı şirketler yararlanmaktadır. Outsourcing faaliyetlerinin % 81'i başkent Sofya'da gerçekleşmektedir. Plovdiv, Varna ve Burgaz sektörün yoğunlaştığı diğer büyük merkezlerdir. Üst düzey IT ve dil becerileri olan emek gücüne sahip Veliko Tarnovo, Stara Zagora, Ruse ve Blagoevgrad da son zamanlarda yatırımcıların dikkatini çekmeye başlamıştır. 2021 yılında sektör GSYİH'nin % 5,9'unu (4,2 milyar avro) üretmiştir. Büyüme oranı ülke ekonomisinin büyüme oranını aşan sektörün 2024 yılında GSYİH'ya 6,6 milyar avro katkı sağlayacağı, ekonominin % 11,2'sini oluşturacağı tahmin edilmektedir. 2021 yılında 89,2 bin kişi sektörde istihdam edilmiştir. 2025 yılına kadar istihdam sayısının 120 bine ulaşacağı öngörülmektedir. Bulgaristan'da outsourcing hizmetine en çok ilgi gösteren ülkeler İngiltere, ABD, Almanya ve Hollanda'dır.

Madencilik

Bulgaristan'da kömür madenciliği sektörü boyut anlamında küçük olmakla birlikte büyük öneme sahiptir. Bulgaristan'da linyit, alt bitümlü, bitümlü ve antrasit kömürü bulunmaktadır. Bitümlü ve antrasit kömürü çıkarılmaya uygun değildir. Plevne düzlüğünde petrol kaynakları bulunmaktadır. Ancak söz konusu petrol ülkenin ihtiyacını karşılamaktan uzaktır. Bulgaristan'da demir, kurşun, çinko ve bakır cevherleri de bulunmaktadır. Demir kaynakları yetersiz olduğu için ithalat da yapılmaktadır. Bulgaristan'da yoğun olarak kireç taşı ve granit de mevcuttur.

Enerji

Bulgaristan'ın enerji koridorlarının üzerinde bulunması, AB üyesi olarak enerji etkinliği ve çevre konularında birçok hukuksal yükümlülüğü yerine getirme gerekleri ülkenin enerji jeopolitiğinde etkin rol almasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, Bulgaristan Balkanlar'da ve Avrupa'nın bütününde enerji güvenliği açısından önemli bir yere sahiptir. Bunun farkında olan Bulgaristan birçok uluslararası enerji projesinde yer almakta, bunun yanı sıra kendi inisiyatifiyle bazı uluslararası projelere önderlik yapma çabasındadır. Diğer taraftan, ülke, Güneydoğu Avrupa'nın önde gelen elektrik enerjisi ihracatçılarından biridir ve yenilenebilir enerji kaynaklarını daha etkin kullanarak daha fazla elektrik ihracatı yapma potansiyeline sahiptir.

Bulgaristan'ın gelişmiş bir enerji sektörü bulunmaktadır. Enerji sektörü köklü bir sektör olmasına rağmen küçük bir sektördür. Bulgaristan, elektrik ve yakıt sıkıntısı yaşanmayan bir ülkedir. Ülkenin önemli miktardaki yerel doğal kaynakları, güçlü yerel enerji üretimi, büyük petrol işleme kapasitesi elektrik ve yakıt temininde düşük riskli bir ortam yaratmaktadır. Ancak, petrol işleme maliyetlerinin yüksek olması, elektrik altyapısının eski olması nedeniyle kayıp yaratması ve ülkenin ham petrol ve doğalgazda Rusya'ya bağımlı olması arz güvenliği

bakımından risk arz etmektedir. Nitekim 2022 yılında vuku bulan Ukrayna savaşı akabinde Rusya'ya uygulanan yaptırımlar kapsamında bu ülkeden doğalgaz ithalatı tamamen durmuş, Bulgaristan alternatif kaynak arayışına girmiş ve zorlu bir dönem yaşamıştır.

Ülkenin enerji sektörü elektrik üretimine dayanmaktadır. Elektrik enerjisi yerel nükleer, termik ve hidroelektrik santrallerinde üretilmektedir. Elektrik üretimi, ülkenin ekonomik gelişmesi bakımından önemli rol oynamakta ve bölgesel planda elektrik ihracatını mümkün kılmaktadır. 2021 yılında ülkede 48 TWh brüt elektrik enerjisi üretimi gerçekleşmiştir. Söz konusu rakam önceki yıla göre % 17 fazladır. Brüt elektrik üretiminin yapısında nükleer enerjinin payı % 34,8, kömürün payı % 37,1, doğal gazın payı % 6,6, yenilenebilir enerji kaynaklarının payı % 19,6, hidrolik santrallerinin payı % 1,7, sıvı yakıtın payı % 0,2'dir. 2021 yılında ülkede brüt elektrik enerjisi tüketimi yıllık bazda % 4 artarak 39 TWh olarak gerçekleşmiştir. Nihai tüketim 32 TWh büyüklüğündedir. 2021 yılında elektrik ihracatı 11 TWh olup, önceki yıla göre % 6'lık artış gerçekleşmiştir.

Bulgaristan'ın önemli miktarda kömür kaynakları bulunmaktadır. Bulgaristan, nükleer yakıtını Rusya'dan ithal etmektedir. Yenilenebilir enerji kaynakları konusunda Bulgaristan'ın doğal kaynaklarının yeterli seviyede işletilmediği değerlendirilmektedir. Burada su, güneş, biokütle, jeotermal ve rüzgar enerjisinde büyük potansiyel olduğu düşünülmektedir.

4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

İş Kültürü

Bulgarlar iş görüşmelerini resmiyet kuralları çerçevesinde ele alırlar, resmiyet protokolüne uymak için gayret gösterirler. İş görüşmelerinde Bulgarlar el sıkırlar. İş yapılan kişilerle görüşmeler esnasında orta mesafenin korunması önemlidir. Resmi etkinliklerde “Bay” ve “Bayan” şeklindeki hitaplar ile soyadı kullanılması genel kabul gören bir husustur. Konuşma sırasında göz temasına önem verirler. Göz temasında bulunmak içtenlik, dostane yaklaşım ve saygı anlamına gelir. Bulgarlar ifade etmek istediklerinde çok açık, net ve kesin olurlar. Toplantılarda şaka yapmak buzların eritilmesi için iyi bir yöntemdir. Müzakerelerde esnek davranırlar. Şahsi fikir beyan etmekten kaçınmazlar. İş görüşmesinin başında kartvizit değişimi yapılır. Kartvizit üzerinde görev ve bilimsel derece yazılması önemlidir. Misafirlerden dakik olmaları veya toplantı saatinden birkaç dakika önce gelmeleri beklenir.

Bulgar şirketlerinde kararlar yönetici tarafından alındığı için bütün müzakereler de yöneticilerle yapılır. Bulgar iş kültüründe hiyerarşi esastır. Ancak karar alma sürecine dahil olan herkesin fikri önemli addedilir ve dikkate alınır.

İş hayatında gerçekleştirilen toplantıları müteakip öğle veya akşam yemekleri yenilmesi sıkça rastlanan bir durumdur. Yemek davetinde bulunan kişinin hesabı ödemesi beklenir. Sofra adabında uyulması gereken bazı kurallar olmasına rağmen genellikle yemekte rahat davranılır.

Randevular belli bir süre öncesinden ayarlanmalı ve tatil/bayram dönemlerine denk gelmemelidir. Bulgarlar resmi tatillerde (örneğin Noel veya Paskalya) sadece kazançlı olacağını düşündükleri durumlarda çalışmayı seçerler. Bulgarlar Temmuz ve Ağustos aylarında yaz tatillerini yaparlar. Bundan dolayı söz konusu aylar iş görüşmeleri için doğru zaman değildir.

Bulgaristan’da kıyafet kodu Batılı standartlardan farklı değildir. Erkekler için takım elbise, kadınlar için takım, resmi elbise veya etek uygun kıyafet sayılır. Diğer taraftan işin özelliklerine göre daha az resmiyet gerektiren durumlar da olabilir. Bulgarların bir atasözü “Kıyafetinizle karşılanır, zekanızla uğurlanırsınız.” der. Bu anlamda, açık ve provokatif giyinmekten kaçınmak gerekli, agresif renkler tercih edilmemeli, toplantının/etkinliğin ruhu ile uyumlu kıyafet seçilmelidir.

İngilizce, Fransızca, Almanca kullanımı yaygın olmakla beraber firmalar ile temasta mümkün ise Bulgarca bilen kişilerin kullanılması faydalıdır.

Para Kullanımı

Bulgaristan’ın para birimi levardır. Leva, 1,95583 kurundan avroya endekslidir. 2020 yılının Temmuz ayında ülke Euro Bölgesine giden yolda “bekleme odası” olarak adlandırılan ERM II mekanizmasına girmiştir. Beklentiler, Bulgaristan’ın 2025 yılının başında Euro Bölgesine gireceği yönündedir.

Bulgaristan’da senet ve çek kullanımı yaygın değildir. Ülke, iyi işleyen ve istikrarlı bir bankacılık sistemine sahiptir.

Bulgaristan Merkez Bankası verilerine göre 2021 yılında ülkede toplam büyüklüğü 1.325,7 milyar leva olan 335,2 milyon adet banka havalesi yapılmıştır. Diğer ülkelere yapılan havaletler 6,7 milyon adet olup, 145,1 milyar leva büyüklüğünde gerçekleşmiştir. 2017-2021 döneminde bankamatik kartlarının sayısı 6,2-6,4 milyon adet arasında seyretmiştir. Kredi kartlarının sayısı dönemin başında 1,15 milyon iken dönemin sonunda 1,30 milyon adede ulaşmıştır. 2021’de kartla yapılan ödemelerin büyüklüğü ülke içerisinde 12,7 milyar leva, yurtdışına ise 5,1 milyar leva olmuştur. POS terminaller üzerinden 236,7 milyon adet, internet üzerinden ise 47,7 milyon adet kartlı ödeme yapılmıştır. 2017-2021 döneminde POS terminallerin sayısı 91,5 binden 111,3 bine ulaşmış, bankamatik sayısı ise 5.731’den 5.250’ye düşmüştür.

Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi uygulaması

İki ülke vatandaşlarının tabi olduğu vize düzenlemesi 10 Mart 1993 tarihli Vize Anlaşması’na dayanmaktadır. Türk vatandaşlarının Bulgaristan’a girişi ve bu ülkeden transit geçişi için Bulgaristan’ın Ankara, İstanbul veya Edirne diplomatik misyonlarına veya konsolosluklarına vize başvurusunda bulunmaları gerekmektedir. Yalnızca diplomatik pasaport ile hizmet pasaportu hamilleri Bulgaristan’a yapacakları bir ayı aşmayan ziyaretlerinde/yolculuklarında vizeden muaftır.

Bulgaristan, 2 Mart 2012 tarihinde Schengen vizesine sahip Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına bir Schengen ülkesine devam etme koşulunu aramaksızın ülkeye giriş izni verme kararı almıştır, aynı kararla yeşil pasaport sahibi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının vize alma zorunluluğunu da kaldırmıştır. Schengen vizesi olmayan umuma mahsus pasaport sahipleri ise vizeye tabidir.

Resmi Tatiller ve Mesai Saatleri

1 Ocak - Yeni Yıl

3 Mart - Kurtuluş günü (Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetinden çıkışı)

Nisan veya Mayıs'ta 4 gün – Paskalya (Ortodoks takvimine göre her yıl değişmektedir, Paskalyanın kutlandığı hafta sonu Cuma ve Pazartesi günleriyle birlikte tatildir)

1 Mayıs - İşçi bayramı

6 Mayıs - Kahramanlık ve Bulgar ordusu günü

24 Mayıs - Bulgar aydınlanması, kültür ve Kiril alfabesi bayramı

6 Eylül - Bulgaristan'ın birleşmesi

22 Eylül - Bulgaristan bağımsızlık günü

1 Kasım - Ulusal aydınlar günü (sadece eğitim-öğretim kurumlarına tatil)

24-26 Aralık - Noel

Mesai saatleri 9.00-17.30, mesai günleri Pazartesi-Cumadır.

Yerel Saat

Yaz döneminde Türkiye ile saat farkı bulunmamaktadır. Kış döneminde 1 saat geridedir.

5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

Şirket Türleri ve Şirket Kurma Prosedürü

Bulgaristan'da şirket kuruluşu Adalet Bakanlığı'na bağlı Kayıtlar Ajansı çerçevesinde tutulan ticaret siciline kayıt ile gerçekleşmektedir. Kayıt prosedürünün zamanı şirket türüne göre farklılık arz etmekte ve 2 ila 5 iş günü arasında değişmektedir. Türkiye'den farklı olarak ticaret ve sanayi odalarına kayıt gönüllülük esasına dayalıdır. Ticaret siciline kayıt olduktan sonra firmalar hukuki varlık kazanmakta, faaliyetlerine başlayabilmektedir.

Firmaya ticaret Siciline kayıt esnasında Özel Tanımlama Kodu (Bulgarca kısaltması ENK (EİK)) denilen bir numara verilmektedir. Söz konusu numara 9 (dokuz) haneli olup rastgele belirlenmektedir. Bu numara ile firma, Ticaret Siciline kaydolduğu andan itibaren Ticaret Sicilinden kaydı silinene kadar tanımlanmaktadır. KDV Kanununa göre kayıt yaptıran firmalara Ulusal Gelirler Ajansı "BG" ile başlayan KDV numarası vermektedir. Genellikle KDV numarasının devamı Kayıtlar Ajansı'nca verilen Özel Tanımlama Kodu ile aynıdır, ancak bu zorunlu bir koşul değildir.

Bulgaristan'da % 100 yabancı sermayeli şirket kurulabilmektedir. Bulgaristan'da yabancı ortaklarla (gerçek veya tüzel kişi) kurulan şirketler, Bulgar ortağı olsun ya da olmasın, Bulgar şirket addedilmekte ve Bulgaristan Ticaret Kanunu gereklerine göre faaliyette bulunmaktadır.

Limited Şirket, Anonim Şirket, Kollektif Şirket ve Komandit Şirket türleri Bulgaristan Ticaret Kanunu'nun öngördüğü şirket türleridir. Bunların dışında, Bulgaristan'da ticari faaliyetler tek şahıs tacir, holding, şube ve kooperatif şeklinde de yürütülebilmektedir.

Yabancı yatırımcılar tarafından en çok tercih edilen ticari oluşumlar limited şirket (EOOD veya OOD), anonim şirket (EAD veya AD), şubeler ve ticari temsilciliklerdir. Limited şirket (OOD) türünü genellikle daha küçük çaplı iş yapan firmalar tercih etmektedir. Yönetimi anonim şirketlere göre daha kolaydır. Anonim şirketlerin (AD) yönetimleri yapıları gereği daha komplekstir. Ancak bu tür şirketler sermayelerini sermaye piyasası aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşılarak artırmaktadır. Bu tür şirket yapıları üretim ve finans sektöründeki büyük çaplı yatırımlara mahsustur. Yasayla belirlenen bazı faaliyet alanlarında (örneğin bankacılık ve sigortacılık) anonim şirket zorunlu şirket türüdür.

Limited şirket (Bulgaristan'da OOD olarak kısaltılmaktadır) sermayesinin asgari 2 leva (1,02 €), anonim şirket (Bulgaristan'da AD olarak kısaltılmaktadır) sermayesinin ise asgari 50 000 leva (25 565 €) olması gerekmektedir.

Bulgaristan Ticaret Kanunu'na göre tek bir ortak kendi başına bir limited veya anonim şirket kurma hakkına sahiptir. Bu durumda şirketin türü tek kişilik limited şirket olan EOOD'dir, anonim şirket için ise EAD'dir. Türkiye'de yerleşik bir gerçek veya tüzel kişinin Bulgaristan'da tek başına bir limited veya anonim şirket kurması konusunda bir sınırlama bulunmamaktadır..

LTD şirket (OOD) kuruluşu için başvuruda gerekli olan belgeler

- Şirket bilgilerini içeren bir beyanname (diğer belgeler söz konusu beyannameye ek olarak ibraz edilir);

- Şirket kuruluş sözleşmesi;
- Genel Kurul toplantısı tutanağı (bahse konu tutanakta şirket kuruluş toplantısında alınan kararlar ve toplantı gündemi yer almalıdır);
- Verilen bilgilerin doğru olduğuna dair Ticaret Sicili Kanununun madde 13 fıkra 4'ü çerçevesinde beyanname (beyanda bulunan kişi tarafından imzalanmaktadır);
- Ticaret Sicili Kanununun madde 13 fıkra 5'i çerçevesinde beyanname (belgeleri ibraz eden kişinin beyan eden kişiden farklı olduğu durumlarda doldurulur);
- Ticaret Kanununun madde 142 çerçevesinde rakip faaliyet yasağı beyannamesi (Yönetici tarafından doldurulur);
- Şirket Genel Kurulunun yönetici tayin etme kararı;
- Yönetici veya yöneticilerin noter tasdikli görev kabulü ve imza sirkülerleri;
- Ticaret Kanununun madde 141 fıkra 8 çerçevesinde beyanname (Yönetici, bu sıfat için Kanunun gerektirdiği şartlara uyduğunu beyan eder);
- Mevzuatın gerektirdiği durumlarda devlet mercilerinden alınması gerekli lisans ve izinler;
- Yatırılan sermayeyi gösteren belge (en az 2 leva);
- Şirket adı alma beyannamesi (zorunlu değildir).

LTD şirket kuruluşu için başvuruda 110 leva (elektronik başvurularda 55 leva) ticaret siciline kayıt ve 40 leva (elektronik başvurularda 20 leva) şirket adı alma ücreti ödenmektedir (zorunlu değildir).

Anonim şirket (AD) kuruluşu

Anonim Şirket kuruluşu için Kayıtlar Ajansı'na şirket bilgilerini içeren bir beyanname ile beyannamede şirket kuruluşuna ilişkin sayılmış belgelerin beyanname ekinde ibraz edilmesi gerekmektedir.

AD kuruluşu için başvuruda 360 leva (elektronik başvurularda 180 leva) ticaret siciline kayıt ve 40 leva (elektronik başvurularda 20 leva) şirket adı alma ücreti ödenmektedir (zorunlu değildir). Bankacılık veya sigortacılık alanında faaliyette bulunacak AD'nin kuruluşu için başvuruda 1300 leva (elektronik başvurularda 650 leva) ticaret siciline kayıt ücreti ödenmektedir.

Bulgaristan'da yabancı bir şirketin şube açması

Kendi ülkesinin kanunları çerçevesinde ticari faaliyette bulunmak üzere kayıt yaptırmış her yabancı kişinin Bulgaristan Ticaret Kanununa göre Bulgaristan'da yabancı kişi şubesi açma hakkı bulunmaktadır. Şube, Bulgar mevzuatına göre tüzel kişilik değildir. Ancak şubenin kendi merkezi ve yönetim adresi, yöneticileri, mal varlığı, pasif yasal statüsü vardır. Şubenin unvanı ana şirketin unvanından ve "şube" ekinden oluşmaktadır. Şube, ayrı bir şirket olarak ticari defterlerini tutmaktadır. Şube açma başvurusu Ticaret Sicilini tutmakla görevli Kayıtlar Ajansı'nın herhangi bir bölge temsilciliğine yapılabilmektedir. Yabancı şirket şubesinin açılması için yapılan başvuruda 340 leva (elektronik başvurularda 170 leva) ticaret siciline kayıt ve 40 leva (elektronik başvurularda 20 leva) şirket adı alma ücreti ödenmektedir (zorunlu değildir).

Şube açmak için gerekli belgeler:

- Şube açma beyannamesi;
- Yabancı şirketin mevcudiyetini (tüzel kişi ise), ulusal kanununa göre ticari faaliyette bulunma hakkını, sicil kaydına göre (var ise) yabancı şirketi temsil eden kişilerin adlarını ve temsil şeklini gösteren belge;

- Yabancı şirketin şube açma kararı;
- Yabancı şirket şubesinin faaliyet alanı izin rejimine tabii ise, gerekli lisans veya izin belgesi;
- Şube açma başvurusunun yapıldığı an itibarıyla tüm değişiklik ve ekleri içeren yabancı şirket kuruluş akdi, sözleşmesi veya tüzüğü;
- Yabancı şirket yöneticisinin, şube yöneticisini yetkilendirdiği noter tasdikli vekâletname;
- Şube yöneticisinin noter tasdikli görev kabulü ve imza sirküleri;
- Kanunların gerektirdiği durumlarda yöneticinin/yöneticilerin uzmanlık veya yeterlilik belgeleri;
- Özel yasaların gerektirdiği diğer belgeler.
-

Bulgaristan’da yabancı bir şirketin temsilcilik açması

Bulgaristan Yatırımları Teşvik Kanunu gereğince ulusal mevzuatlarına göre ticari faaliyette bulunabilen yabancı kişiler Bulgaristan’da ticari temsilcilik açabilmektedir. Temsilciliklerin Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’na (www.bcci.bg) kaydolması zorunludur. Temsilcilik kuruluşu, Oda’nın ticari temsilcilik kaydına dair kararı ile gerçekleşir. Kayıtlı ticari temsilcilikler veri tabanı Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’nın web sayfasında yayınlanır. Bu şekilde kurulacak ticari temsilcilik Türkiye’deki şirketten ayrı bir tüzel bir kişi değildir ve ticari faaliyet gösterme hakkına sahip değildir. Ticari temsilcilik, genellikle Türkiye’deki ana şirket adına Bulgaristan’da destek faaliyetler icra eder (reklam, promosyon, müşteri bulma vs.). Ticari temsilcilik kendi adına gelir ve kazanç elde edemez. Temsilciliğin kurumlar vergisi ödeme sorumluluğu yoktur.

Bulgaristan’da bir Türk vatandaşının icra ettiği ticari faaliyet aracılığı ile oturma izni alabilmesi için Bulgaristan’da kurduğu şirkette en az 3 Bulgar veya AB vatandaşını çalıştırması gerekmektedir. Buna rağmen Türkiye’de kurulmuş olan bir şirketin ticari temsilciliğini yapmak için Bulgaristan’a gelen Türk vatandaşlarına bu kural uygulanmamaktadır. Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’na kayıtlı olan Türk şirket temsilcisi Türk vatandaşlarına Bulgaristan’da oturma izni verilmektedir.

Bulgaristan’da bir Türk şirketin ticari temsilciliğinin kurulması çerçevesinde Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası tarafından talep edilen evraklar şöyledir:

1. Türkiye’deki şirkete ait Türkiye Ticaret Sicili Gazete çıktısı (altı aydan eski olmamalıdır) – APOSTİL;
 2. Türkiye’deki şirket yönetim kurulunun Bulgaristan’da ticari temsilcilik açma kararı;
 3. Bulgaristan’da ticari temsilcilik açması ve bu temsilciliği yönetmesi için Türkiye’deki şirket yönetim kurulunun yetkilendirdiği kişiye verilen ve söz konusu kişinin yetki alanını da içeren özel vekâletname orijinali (veya noter tasdikli sureti) - APOSTİL;
 4. Bulgaristan’daki temsilcilerin imza sirküleri – Türk noteri tarafından tasdik edilmiş (APOSTİL) veya Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’nın özel beyanname formu üzerinde Oda yetkilisi önünde atılmış imzalar;
 5. Ticari temsilcilik kayıt ücretinin (120 avro) ödendiğine dair belge;
 6. Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası bilgi sistemi için doldurulan kayıt formu.
- 1, 3 ve 4 nolu evrakların Bulgar makamları tarafından kabul edilmesi için APOSTİL onayı almış olması gerekmektedir. Bu evraklar, Bulgaristan’da yeminli tercüman tarafından tercüme edilip Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından onaylandıktan sonra kayıt işlemleri için Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’na ibraz edilmektedir.

Türk şirkete ait temsilciliğin Bulgaristan'da bir adresinin olması şart olarak koşulmuştur.

27.06.2017 tarihinde Bulgar mevzuatında yürürlüğe giren değişiklikler, Türkiye'de kurulmuş bir şirketin Bulgaristan'da ticari temsilciğini yapan Türk vatandaşlarının oturma izni alabilmesi için ilave yeni şartlar getirmiştir. Bulgaristan'da bir Türk şirketinin ticari temsilciğini yapan Türk vatandaşlarının oturma izni alabilmesi için Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na ilave olarak ibraz edilmesi gereken evraklar:

1. Türk şirketin Bulgaristan'da ticari temsilcilik kurduğu andan önce en az 1 yıllık dönemde faal olduğunu gösteren belge. Bu belge, Türkiye'deki şirketin bankasından alınmış referans mektubu veya aşağıdaki belgelerden herhangi biri olabilmektedir:

a) Türk şirketin son bilanço ve mali rapor kopyaları (üzerinde şirket mührü ve şirket müdürünün noter tasdikli imzası olacak şekilde). Bahse konu belgelerin Bulgarca çevirileri ile birlikte ibraz edilmesi gerekmektedir;

b) Türk şirket müdürü tarafından doldurulan ve Türk şirketin son yıldaki faaliyet alanını, varlık değerini, sermayesini, cirosunu ve kar/zararını gösteren standart beyanname formu (üzerinde şirket mührü ve şirket müdürünün noter tasdikli imzası olacak şekilde). Bahse konu standart beyanname formu Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odasından alınır ve Bulgarca çevirisi ile birlikte ibraz edilir;

c) Türk şirket müdürü tarafından doldurulan ve Türk şirketin son muhasebe raporuna (İngilizce olarak) ulaşılabilecek bir elektronik veri tabanını gösteren standart beyanname formu (üzerinde şirket mührü ve şirket müdürünün noter tasdikli imzası olacak şekilde). Bahse konu standart beyanname formu Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odasından alınır ve Bulgarca çevirisi ile birlikte ibraz edilir. Söz konusu elektronik veri tabanı, Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası tarafından Türkiye'deki şirketin faal olup olmadığını kontrol etmek amacıyla kullanılır.

2. Türkiye'deki şirketin vergi borcunun bulunmaması. Bu şartın karşılandığını kanıtlamak için aşağıdaki belgelerden herhangi biri kullanılabilir:

a) Türkiye'deki şirketin yetkili Gelir İdaresi Başkanlığı biriminden aldığı ve vergi borcu olmadığını gösteren belge. Bahse konu belgenin APOSTİL onayı almış olması ve Bulgaristan'da yeminli tercüman tarafından tercüme edilip Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından da onaylanması gerekmektedir;

b) Türk şirket müdürü tarafından doldurulan ve Türk şirketin vergi borcu olmadığı bilgisine (İngilizce olarak) ulaşılabilecek bir elektronik veri tabanını (Gelir İdaresi Başkanlığı'na ait) gösteren standart beyanname formu (üzerinde şirket mührü ve şirket müdürünün noter tasdikli imzası olacak şekilde). Bahse konu standart beyanname formu Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odasından alınır ve Bulgarca çevirisi ile birlikte ibraz edilir. Söz konusu elektronik veri tabanı, Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası tarafından Türkiye'deki şirketin vergi borcu olup olmadığını kontrol etmek amacıyla kullanılır.

3. Bulgaristan'daki ticari temsilciliğin faaliyetlerine ilişkin belgeler:

a) Bulgaristan'da ticari temsilcilik açılmasına ilişkin açıklama belgesi (üzerinde şirket mührü ve şirket müdürünün noter tasdikli imzası olacak şekilde). Bahse konu belgenin ticari temsilciliğin hedef ve görevlerini açıklaması ve Bulgarca çevirisi ile birlikte ibraz edilmesi gerekmektedir;

b) Bulgaristan'daki ticari temsilciliğin yıllık eylem planının (mevcut yıl ve bir sonraki yıl için) Türk şirketi müdürü tarafından noter huzurunda onaylanması. Bahse konu eylem planı formu Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odasından alınır ve Bulgarca çevirisi ile birlikte ibraz edilir. Söz konusu eylem planı çerçevesinde ihtiyaç duyulan temsilci sayısı konusuna da açıklık getirilir;

c) Ticari temsilciliğin ofisine ait tapu veya en az bir yıllık kira sözleşmesi. Bahse konu belgelerin Türk şirket müdürü tarafından onaylanmış olması ve Bulgarca olarak ibraz edilmesi gerekmektedir.

27.06.2017 tarihinde Bulgar mevzuatında yürürlüğe giren değişiklikler ile getirilen yeni şartlar sadece ticari temsilcilik aracılığıyla oturma izni almak isteyen Türk vatandaşları için geçerlidir. Oturma iznine ihtiyacı olmayan ticari temsilcilerin bu şartları karşılaması zorunlu değildir.

Kayıt süreci hakkında daha ayrıntılı bilgi Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası web sitesinde yer almaktadır: <http://www.bcci.bg/tradereg-repres-docreg-en.html>

Sigorta

Sosyal güvenlik, Sosyal Sigorta Yasası ile düzenlenmektedir. Sosyal güvenlik; geçici iş göremezlik, çalışma gücünde geçici azalma, sakatlık, doğum, yaşlılık ve ölüm durumlarında tazminat, maddi yardım ve emeklilik maaşı ödenmesini kapsamaktadır. 2023 yılında sigorta tavanı 3.400 leva olarak belirlenmiş olup, söz konusu tutarın üzerinde brüt ücret alanlar ücretin tavanı aşan kısmı için sigorta primi ödememektedir.

Bir Çalışan İçin Ödenmesi Gereken Zorunlu Sigorta/Vergiler Tablosu (Örnektir; Aylık Brüt Ücret 1000 leva)

Sigorta Kalemleri	Sigorta Oranı	Ücret (leva)	Kesintiler (leva)	İşveren Payı (leva)
Ücret		1000,00		
Sosyal Sigorta	8,38%		83,80	
Sağlık Sigortası	3,20%		32,00	
Ek Zorunlu Emeklilik Sigortası	2,20%		22,00	
Gelir Vergisi*			86,22	
İşveren Sosyal Sigortası	10,92%			109,20
İşveren Sağlık Sigortası	4,80%			48,00
Ek Zorunlu Emeklilik Sigortası	2,80%			28,00
Mesleki Kazalar Fonu	0,50%			5,00
Toplam Ücret		1000,00		
Toplam Kesinti			224,02	
İşveren Sigorta Payı				190,20
Net Ücret		775,98		
Emeklilik İçin Baz Ücret		1000,00		

Bankacılık Mevzuatı

Kredi Kuruluşları Yasası, istikrarlı ve güvenli bir bankacılık sisteminin garanti edilmesi ve mevduat sahiplerinin çıkarlarının korunması amacıyla kredi kuruluşlarının lisans almasını, faaliyetlerini sürdürmesini, denetimini ve sona erdirilmesini düzenlemektedir. Söz konusu yasa

hükümlerine göre bankalar ve elektronik para kuruluşları kredi kuruluşları olarak kabul edilmektedir. Başka düzenleme getirilmediği sürece, özel yasa ile oluşturulmuş bankalar da Kredi Kuruluşları Yasası'na bağlıdır. Kredi Kuruluşları Yasası'na göre, kamuya açık bir biçimde mevduat ile iadesi yapılabilecek diğer değerleri çeken ve kendi risk ve hesabına kredi veya benzeri finansman sağlayan kuruluşlara banka adı verilmektedir.

Kamuya açık bir biçimde mevduat ve iadesi yapılabilecek diğer değerleri tutma, mevduat olarak değerli varlıklar tutma ve mevduat ve saklama kuruluşu olma görevlerini yalnızca Bulgaristan Merkez Bankası'ndan banka lisansı almış kişiler, Bulgaristan Merkez Bankası'ndan Bulgaristan Cumhuriyeti'nde şube aracılığıyla faaliyet gösterme lisansı almış merkezi üçüncü ülkede olan bankalar ve AB üyesi ülkelerin yetkili organlarından banka lisansı almış ve Bulgaristan Cumhuriyeti'nde doğrudan ya da şube aracılığıyla bankacılık hizmeti sunan bankalar yerine getirebilmektedir.

Banka, bir anonim şirket olarak kurulmaktadır. Kredi Kuruluşları Yasası'nda aksi öngörülmedikçe, bankalar Ticaret Yasası'na tabidir. Bankacılık faaliyetinin yürütülmesi için Bulgaristan Merkez Bankası'ndan lisans alınması gerekmektedir. Verilen lisanslar, Bulgaristan Merkez Bankası nezdinde tutulan sicile kaydedilmektedir. Merkez Bankası, kredi kuruluşlarına lisans verme koşullarını ve kredi kuruluşlarına verilen her lisansı Avrupa Komisyonu'na bildirmektedir. Banka kuruluş sermayesinin asgari düzeyi 10 milyon levadır (5,1 milyon avro). Banka, en az iki kişi tarafından ortaklaşa yönetilmelidir. Söz konusu kişilerden en az birinin Bulgarca bilmesi gerekmektedir.

Kredi Kuruluşları Yasası, AB üye ülkelerinde lisans almış bankaların Bulgaristan'daki faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler de getirmektedir.

Bulgaristan Merkez Bankası, bankaları ve üçüncü ülke bankalarının şubelerini denetleyen organdır. Aynı zamanda banka ve banka şubelerinin tasfiyesi veya kapatılması da Bulgaristan Merkez Bankası'nın müsaadesiyle yapılmaktadır.

Banka Denetim İdaresi, bankacılık sistemindeki süreç dinamiklerini ortaya koymak amacıyla bankaları varlıklarına göre üç gruba ayırmaktadır. Birinci grup, varlıkları baz alınarak belirlenen en büyük beş lisanslı bankadan oluşmaktadır. İkinci gruba diğer bankalar dahildir. Üçüncü grup ise yabancı bankaların Bulgaristan Cumhuriyeti'ndeki şubelerini kapsamaktadır. 31 Temmuz 2019 itibarıyla birinci gruba UniCredit Bulbank, DSK Bank, United Bulgarian Bank, First Investment Bank ve Eurobank Bulgaria (Postbank) dahildir. İkinci grup Raiffeisenbank (Bulgaria), Expressbank, Central Cooperative Bank, Allianz Bank Bulgaria, Piraeus Bank Bulgaria, Bulgarian Development Bank, ProCredit Bank (Bulgaria), Municipal Bank, Investbank, International Asset Bank, Bulgarian-American Credit Bank, D Commerce Bank, TBI Bank, Tokuda Bank ve Texim Bank bankalarından oluşmaktadır. Üçüncü gruba ise Citibank Europe - Bulgaristan Şubesi, ING Bank N.V. – Sofya Şubesi, BNP Paribas S.A. - Sofya Şubesi, BNP Paribas Personal Finance S.A. - Bulgaristan Şubesi ve T.C. Ziraat Bankası - Sofya Şubesi dahildir.

T.C. Ziraat Bankası - Sofya Şubesi yabancı banka şubesi olarak Bulgaristan bankacılık sektöründe hizmet sunmaktadır. T.C. Ziraat Bankası'nın Sofya, Filibe, Kırcaali, Varna'da ofisleri bulunmaktadır. T.C. Ziraat Bankası Türk yatırımcılarına bazı özel imkanlar sunmaktadır:

- Bulgaristan’da yeni kurulan şirketin nakdi/gayrinakdi kredi imkanlarından faydalanmasının zor olduğu durumlarda, Ziraat Bankası’nın Türkiye’deki herhangi bir şubesi nezdinde önceden tesis edilmiş olan kredi limitlerinden yeni kurulan şirket kredi kullanabilmektedir. Bulgaristan’da enflasyona paralel olarak kredi faiz oranları daha düşüktür;
- Ayrıca, gayrimenkul teminatı ya da kefalet teminatı gerektiren kredilendirmelerde Bulgaristan’daki şirketin yeterli teminata sahip olmadığı durumlarda Türkiye’den sağlanacak gayrimenkul ipoteği, şahıs ya da grup şirketi kefaleti ile kredi ihtiyaçları karşılanabilmektedir;
- T.C. Ziraat Bankası ayrıca, Türkiye’den yapılacak yerli üretim makina ithalatlarının % 100’üne kadar uzun vadeli finansman imkanları sunmaktadır;
- 2014 yılında T.C. Ziraat Bankası ile Türk Eximbank arasında yapılan anlaşmaya göre, Türkiye’den ithalat yapan Bulgaristan’da yerleşik firmalar Eximbank alıcı kredilerinden T.C. Ziraat Bankası aracılığı ile faydalanabilmektedirler;
- Uluslararası transferlerin T.C. Ziraat Bankası’nın Bulgaristan’daki şubeleri aracılığıyla daha hızlı ve daha düşük ücretle gerçekleştirme olanağı mevcuttur;
- Banka, yurtdışında TL hesap açma ve işlem yapma olanağı sağlamaktadır;
- Aynı dili konuşmanın sağladığı iletişim kolaylıkları sunmaktadır.

Türk sermayeli D Commerce Bank AD, Bulgaristan Cumhuriyeti’nde lisanslı banka olarak faaliyette bulunmaktadır. 29 Nisan 2014’te sermaye artırımına bağlı olarak Fortera A.Ş. sermayeye % 33 oranında ortak olmuştur. Söz konusu bankanın şube sayısı 50’nin üzerindedir. Bulgaristan Merkez Bankası (BNB) Temmuz 2019 sonu itibariyle, bankacılık sektörü aktiflerinin 56,4 milyar avro olduğunu açıklamıştır. En büyük beş bankanın toplam aktiflerdeki payı % 60,2 olarak gerçekleşmiştir. Yılın ilk yedi ayında bankacılık sistemi karı 511,3 milyon avro olarak gerçekleşmiştir. Brüt kredi portföyü ise 32,5 milyar avroya ulaşmıştır. Temmuz sonu itibariyle bankacılık sektöründe mevduat toplamı 47,8 milyar avrodur. Toplam sermaye yeterlilik oranı ise % 20,54 olarak gerçekleşmiştir.

Vizeler

Aksi bir anlaşma ile belirlenmedikçe tüm yabancılar Bulgaristan’a girişleri ve burada ikamet etmeleri için vize temin etmek zorundadırlar.

Bulgaristan Schengen bölgesine girebilmek için gerekli teknik şartları yerine getirmiştir, ancak AB içindeki bazı ülkelerin çekincelerinden dolayı Bulgaristan (ve Romanya) 26 üyelik serbest dolaşım alanına henüz girememiştir. Bulgaristan Cumhuriyeti’nin 31 Ocak 2012 tarihinden itibaren yürürlüğe giren uygulamasına göre, geçerli Schengen vizesi ve Schengen hukuku kazanımlarını tamamen uygulayan üye ülkeler ile İsviçre ve Lihtenştayn tarafından verilen geçerli, uzun süreli oturma vizesi ile oturma iznine sahip olan kişilere vizesiz rejim uygulaması getirilmiş olup, söz konusu uygulama, Bulgaristan Cumhuriyeti’nin Schengen bölgesine tam üye olana kadar geçerli olmak üzere, her 6 aylık dönem içerisinde 3 aydan fazla olmamak kaydı ile sınırlıdır.

Vize Türleri

Geçerli bir vize dahi Bulgaristan’a giriş garantisi vermeyebilir. Sınır kontrol görevlileri yabancıların ülkeye kabulü için gerekli koşullara sahip olup olmadığı konusunda nihai karar verme yetkisine sahiptir.

Yabancı Uyruklular Yasası vize türlerini “havayolu transit vizesi, kısa süreli vize ve uzun süreli vize” olmak üzere üçe ayırmaktadır:

Havayolu transit vizesi (A Tipi), Bulgaristan aktarmalı başka bir ülkeye uçacak kişilere verilen vize türüdür.

Kısa süreli vize (C Tipi), bir yabancıнын 180 günlük bir süre içinde toplamda 90 günden fazla kalmamak kaydıyla Bulgaristan’a bir defalık veya çok sayıda giriş yapma hakkını vermektedir.

Uzun süreli vize (D Tipi), yabancı uyruklunun Bulgaristan’a giriş yapıp sonrasında oturma izni için başvurmasında gerekli olan vize türüdür. Bu vizenin geçerliliği altı aydır ve sahibine 180 güne kadar ikamet izni sağlamaktadır. D tipi vize, geçerli olduğu müddetçe, sahibine Bulgaristan’a çok sayıda giriş yapma hakkını vermektedir. Bir yıl geçerli olan ve 360 güne kadar oturma izni sağlayan D tipi vizesinin verilebileceği yabancılar:

1. Bilim araştırmaları gerçekleştiren yabancılar;
2. En fazla 1 yıl süren programlar çerçevesinde Bulgaristan’da eğitim gören öğrenciler;
3. Master öğrencileri veya stajyerler;
4. Turizm hizmetleri sözleşmesi kapsamında Türk işveren tarafından Bulgaristan’a kontrol ve koordinasyon görevleri ile görevlendirilen yabancılar;
5. Bulgaristan Yatırım Ajansı’na sertifika başvurusunda bulunmuş veya sertifika almış bir Türk yatırımcısı tarafından Bulgaristan’daki yatırım sürecini kontrol etmek amacıyla görevlendirilen yabancılar.

Tüm vize başvuruları ilgili Bulgar diplomatik misyonuna veya konsolosluluğuna yapılmalıdır.

Oturma İzinleri

Oturma İzni Türleri

Bulgaristan’da dört tür oturma izni bulunmaktadır:

- Kısa vadeli – kısa süreli vize ülkeye giriş tarihinden sonraki 6 aylık süre zarfı içinde 3 aya kadar oturma izni sağlamaktadır;
- Orta vadeli – 1 yıllık oturma izni ile sağlanır;
- Uzun vadeli – 5 yıllık oturma izni ile sağlanır;
- Daimi – süresiz oturma izni ile sağlanır.

Kısa süreli ikamet için kısa süreli vize (C tipi) alınması yeterlidir. Bir yabancıнын orta vadeli, uzun vadeli ve daimi oturma izni başvurusunda bulunabilmesi için öncelikle uzun süreli bir vize temin etmesi (D tipi) gerekmektedir.

Orta Vadeli İkamet İzinleri Verilmesinde En Sık Rastlanılan Durumlar

- Bir Bulgar vatandaşının aile mensubu olan yabancılar;
- Bulgaristan’da daimi veya orta vadeli oturma izni almış bir yabancıнын aile mensubu olan yabancılar;
- Bulgaristan’da tedavi gören yabancılar;
- Ülkelerinde emekli olmuş yabancılar;
- Çalışma izni alındıktan sonra Bulgaristan’da istihdam edilen veya serbest meslek icra eden yabancılar;
- Bulgaristan’da oturma süresi boyunca en az 10 kişiye istihdam sağlayarak ticari faaliyette bulunan yabancılar;
- Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’na bir Türk şirket temsilcisi olarak kaydını yaptırmış olan yabancılar;
- Bulgaristan’da en az 600 000 leva (yaklaşık 307 000 avro) değerinde gayrimenkul alan yabancılar;

- Bir Bulgar şirketi sermayesine en az 600 000 leva (yaklaşık 307 000 avro) yatıran ve şirket adına aynı değerde Bulgaristan'dan gayrimenkul alan yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az % 50 pay sahibi olmaları gerekmektedir;
- Bir Bulgar şirketinin sermayesine en az 250 000 leva (yaklaşık 128 000 avro) yatıran ve şirket adına ülkenin ekonomik olarak gelişmemiş bölgelerinde aynı değerde maddi ve gayri maddi aktifler alan yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az % 50 pay sahibi olmaları ve oturma süresi boyunca en az 5 kişiyi istihdam etmeleri gerekmektedir. Bulgaristan'ın ekonomik olarak gelişmemiş bölgeleri Yatırımları Teşvik Kanunu çerçevesinde belirlenmektedir.

Uzun Vadeli Oturma İzinleri Verilmesinde Aranılan Genel Koşullar

- Yabancıların Bulgaristan'da yasal bir şekilde ve kesintisiz en az 5 yıl ikamet etmesi gerekmektedir;
- 5 yıllık süre içinde yabancıların Bulgaristan dışında art arda 6 ay ve toplamda 10 ay kalmadığı müddetçe süre kesintiye uğramaz ve Bulgaristan'da ikamet süresi gibi hesaplanmaktadır;
- Yabancıların Bulgaristan'da öğrenci veya stajyer olarak yasal bir şekilde ikamet ettiği sürenin yukarıda bahsedilen beş yılın hesaplanmasında sadece yarısı geçerli olarak kabul edilmektedir;
- Uluslararası koruma haklarından faydalanan yabancılar uzun vadeli oturma izni alabilmektedir.

Daimi Oturma İzni Verilmesinde En Sık Rastlanılan Durumlar

- Bulgar asıllı yabancılar;
- Yabancıların Bulgaristan'da yasal bir şekilde ve kesintisiz en az 5 yıl ikamet ettiği ve bu süre zarfında ülke dışında en fazla 30 ay kaldığı durumlarda;
- Bulgaristan Yatırım Ajansı'ndan sertifika almış ve yatırım faaliyetlerini icra eden yabancılar;
- Bir Bulgar şirketinin sermayesine en az 500.000 leva (yaklaşık 256.000 avro) yatırım yapan ve şirket adına aynı değerde maddi ve gayri maddi aktifler alan yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az % 50 pay sahibi olmaları ve oturma süresi boyunca en az 10 kişiyi istihdam etmeleri gerekmektedir;
- Bulgaristan'da en az 600.000 leva (yaklaşık 307.000 avro) değerinde gayrimenkul alan ve bu yatırımı en az 5 yıl sürdüren yabancılar;
- Bir Bulgar şirketi sermayesine en az 600.000 leva (yaklaşık 307.000 avro) yatıran ve şirket adına aynı değerde Bulgaristan'dan gayrimenkul alıp bu yatırımı en az 5 yıl sürdüren yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az % 50 pay sahibi olmaları gerekmektedir;
- Bir Bulgar şirketinin sermayesine en az 250.000 leva (yaklaşık 128.000 avro) yatıran ve şirket adına ülkenin ekonomik olarak gelişmemiş bölgelerinde aynı değerde maddi ve gayri maddi aktifler alıp bu yatırımı en az 5 yıl sürdüren yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az % 50 pay sahibi olmaları ve oturma süresi boyunca en az 5 kişiyi istihdam etmeleri gerekmektedir. Bulgaristan'ın ekonomik olarak gelişmemiş bölgeleri Yatırımları Teşvik Kanunu çerçevesinde belirlenmektedir;
- Aşağıdaki varlıklara en az 1.000.000 leva (yaklaşık 511.000 avro) yatırım veya ek yatırım yapan yabancılar:
 - Borsada işlem gören Bulgar şirket hisseleri;

- Kamuya ait senetler, hazine bonoları veya diğer mali enstrümanlar (en az altı ay vadesi olan);
- Kamunun en az % 50'sine sahip olduğu bir şirkete ait mal varlığı (Özelleştirme ve Özelleştirme Sonrası Kontrol Kanunu çerçevesinde);
- Kamuya ait şirket hisseleri (Özelleştirme ve Özelleştirme Sonrası Kontrol Kanunu çerçevesinde);
- Bulgar fikri mülkiyet hakları (telif hakları, patentler, tasarımlar, markalar, vs.);
- Bulgaristan'da imtiyaz hakları.
- 1.000.000 levayı (yaklaşık 511.000 avro), yönetilmesi için lisans almış bir Bulgar kredi kurumuna yatıran yabancılar (en az 5 yıl vade ile);
- Borsada işlem görmeyen bir Bulgar şirketi sermayesine en az 6.000.000 leva (yaklaşık 3.068.000 avro) yatırım yapan yabancılar.

Oturma İzni Başvurularında Aranılan Genel Belgeler

- Başvuru sahibine ait geçerli bir pasaport (en az daha 6 ay geçerli olması gerekmektedir);
- Başvuru ücretinin ödendiğine dair belgeler;
- Başvuru sahibinin Bulgaristan'da kalacağı süre boyunca ikamet edeceği bir yeri temin ettiğine dair belgeler (kira kontratı vs.);
- Standart başvuru formu;
- Başvuru sahibinin Bulgaristan'da kalacağı süre boyunca giderlerini karşılayabilecek mali kaynaklara sahip olduğunu gösteren belgeler.

Oturum izni başvurusu uzun süreli vize süresinin dolmasına en az 14 gün kalmışken "Yabancı Uyruklular İdari Kontrol Ofisi"ne (FNACO) yapılmalıdır. Oturum izni mevzuatın getirdiği şartlara göre yenilenebilmektedir. Başvuru sahibi Bulgaristan topraklarında veya AB üyesi ülkelerden birinde bir önceki takvim yılı içinde ikamet etmemişse yenileme talebi reddedilebilmektedir.

Çalışma İzinleri

Türk vatandaşlarının Bulgaristan'da Birleşik Oturma ve Çalışma İzni Alması

Aksi bir durum Bulgar mevzuatında belirtilmediği sürece, Türk vatandaşları Bulgaristan'da ancak çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, 100 levası tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, bulunduğu yerin Çalışma Bürosuna başvuru yapması gerekmektedir. Yerel işveren, bir Türk vatandaşı için ilk defa çalışma izni başvurusunda bulunduğu zaman Türk vatandaşının Bulgaristan Cumhuriyeti dışında bulunması gerekmektedir. Bulgaristan'da yasadışı ikamet eden Türk vatandaşlarının istihdam edilmesi yasaktır. Türk vatandaşları Bulgaristan'da çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, 110 leva tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine başvuru yapması gerekmektedir.

Bulgaristan'da Birleşik Oturma ve Çalışma İznini aracılığı ile Türk vatandaşlarının istihdam edilebilmesi için uyulması gereken şartlar:

1. İşverenin, işgücü piyasası durumu hakkında araştırma yapmış olması;
2. İşverenin istihdam edeceği Türk vatandaşları sayısı son 12 ay içinde istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının % 20'sini geçmemesi (KOBİ'ler için % 35'ini geçmemesi);
3. Türk vatandaşlarına önerilen iş koşulları ve ücretin aynı görev için Bulgar vatandaşlarına sağlanan iş koşulları ve ücretten daha düşük olmaması;
4. Türk vatandaşının işe ilişkin spesifik bilgi, yeterlilik ve iş tecrübesine sahip olması.

Bulgaristan Çalışma ve Sosyal Politika Bakanı uygun gördüğü durumlarda ve ülkedeki yatırımları teşvik etmek amacıyla yukarıda bahse konu olan şartlara bağımsız olarak çalışma izni verebilmektedir.

Bulgaristan Çalışma Kanunu, 250 kişiden az personele sahip işletmeleri KOBİ olarak değerlendirmektedir. Birleşik Oturma ve Çalışma İznini süresi 3 yıla kadar olabilmektedir (iş sözleşmesi süresine bağlı olarak).

Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvuru süreci:

1. İşveren, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusu yapmaktadır. İllerdeki İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Daireleri derhal elektronik ortamda başvuru formunu ve eklerini Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
2. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü ibraz edilen belgeleri inceleyip gerekli kontrolleri yaptıktan sonra başvuru tarihinden en fazla 14 gün içinde başvuru formunu ve eklerini elektronik ortamda Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Milli Güvenlik Devlet Ajansına göndermektedir.
3. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 15 gün içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
4. Başvuru formu ve eklerinin Milli Güvenlik Devlet Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 14 gün içerisinde Milli Güvenlik Devlet Ajansı talep edilen oturma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
5. Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Bulgaristan Milli Güvenlik Devlet Ajansı tarafından yukarıda bahsi geçen değerlendirmelerin olumlu olarak neticelenmesi durumunda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü en fazla 3 gün içerisinde elektronik ortamda işvereni Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun kabul edildiğine dair bilgilendirmektedir. Aynı bilgilendirme Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Genel Müdürlüğüne de yapılmaktadır.
6. İşveren Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğünden gelen onay tarihinden en fazla 20 gün içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.
7. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en fazla 14 gün içerisinde Türk vatandaşı ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine aşağıdaki belgeleri ibraz etmesi gerekmektedir:
 - a. VİZE'nin yer aldığı pasaport sayfası kopyası;
 - b. Zorunlu sağlık sigortası (ikamet süresini kapsayacak şekilde);
8. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü yukarıdaki belgelerin ibrazından sonra en fazla 3 gün içerisinde Birleşik Oturma ve Çalışma İznini Türk vatandaşına teslim etmektedir;
9. Tür vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en fazla 7 gün içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Birleşik Oturma ve Çalışma İznini başvuru süreci 2 aydan daha fazla sürmemesi gerekmektedir. Yasal ve idari zorlukların olması durumunda bu süreç en fazla 2 ay daha uzatılabilmektedir.

Genel Kurallarda İstisnalar

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan'da AB Mavi Kartı Oturma ve Çalışma İzni Alması

Türk vatandaşları Bulgaristan'da çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, 110 leva tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine başvuru yapması gerekmektedir.

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının istihdam edilmesi için şirkette en az 5 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir (KOBİ'lerde istihdam edilecek yabancıların sayısı istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının % 35'ini geçmemesi gerekiyor). Buna rağmen yüksek nitelikli bir Türk vatandaşı istihdamında bu kural geçerli olmamaktadır. Yüksek nitelikli yabancılara, bu imkândan faydalanmaları için AB Mavi Kartı adlı oturma ve çalışma izni verilmektedir.

AB Mavi Kartı alınması için Türk vatandaşının uyması gereken şartlar:

1. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli yeterlilik seviyesine sahip olması – üniversite veya başka bir yüksek eğitim kurumunda en az üç yıl süren eğitim sonucunda diploma veya eğitimini kanıtlayan başka bir belge almış olması – APOSTILLE ve noter veya Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından tasdik edilmiş çevirisi (yeminli tercüman tarafından yapılmış);
2. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli iş tecrübesine sahip olması – iş tecrübesini kanıtlayan bir belgeye sahip olması - APOSTILLE ve noter veya Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından tasdik edilmiş çevirisi (yeminli tercüman tarafından yapılmış);
3. Türk vatandaşının istihdam edileceği görevde alacağı brüt ücretin Bulgaristan'daki ortalama ücretin en az 1,5 katı olması.

AB Mavi Kart Oturma ve Çalışma İzni başvuru süreci:

1. İşveren, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusu yapmaktadır. İllerdeki İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Daireleri derhal elektronik ortamda başvuru formunu ve eklerini Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
2. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü ibraz edilen belgeleri inceleyip gerekli kontrolleri yaptıktan sonra başvuru tarihinden en fazla 14 gün içinde başvuru formunu ve eklerini elektronik ortamda Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Milli Güvenlik Devlet Ajansına göndermektedir.
3. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 14 gün içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
4. Başvuru formu ve eklerinin Milli Güvenlik Devlet Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 14 gün içerisinde Milli Güvenlik Devlet Ajansı talep edilen oturma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
5. Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Bulgaristan Milli Güvenlik Devlet Ajansı tarafından yukarıda bahsi geçen değerlendirmelerin olumlu olarak neticelenmesi durumunda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü en fazla 3 gün içerisinde elektronik ortamda işvereni Birleşik

Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun kabul edildiğine dair bilgilendirmektedir. Aynı bilgilendirme Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Genel Müdürlüğüne de yapılmaktadır.

6. İşveren Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğünden gelen onay tarihinden en fazla 20 gün içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.

7. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en fazla 7 gün içerisinde Türk vatandaşı ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine aşağıdaki belgeleri ibraz etmesi gerekmektedir:

a. VİZE'nin yer aldığı pasaport sayfası kopyası;

b. Zorunlu sağlık sigortası (ikamet süresini kapsayacak şekilde);

8. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü yukarıdaki belgelerin ibrazından sonra en fazla 3 gün içerisinde Birleşik Oturma ve Çalışma İznini Türk vatandaşına teslim etmektedir;

9. Tür vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en fazla 7 gün içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Birleşik Oturma ve Çalışma İznini başvuru süreci 2 aydan daha fazla sürmemesi gerekmektedir. Yasal ve idari zorlukların olması durumunda bu süreç en fazla 1 ay daha uzatılabilmektedir. Mavi kart sahibinin aile mensupları da mavi kartın geçerli olduğu süre içinde çalışma hakkına sahiptir.

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan'da Faaliyet Gösteren Bir Şirkete Hizmet Vermeleri için Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bir Şirketten Görevlendirilmesi

Türk vatandaşları Bulgaristan'da çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına Görevlendirme Çalışma İzni verilmesi için Bulgaristan'da görevliyi kabul eden şirketin 400 leva tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, Bulgaristan İstihdam Ajansına başvuru yapması gerekmektedir.

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının istihdam edilmesi için şirkette en az 5 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir (KOBİ'lerde istihdam edilecek yabancıların sayısı istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının % 35'ini geçmemesi gerekiyor). Buna rağmen Bulgaristan'da faaliyet gösteren bir şirkete hizmet vermesi için Türkiye'de faaliyet gösteren bir şirketten görevlendirilen Türk vatandaşları için bu kural geçerli olmamaktadır. Türk vatandaşlarının bu imkândan faydalanmaları için Bulgaristan İstihdam Ajansından Görevlendirme Çalışma İzni alması gerekmektedir.

Görevlendirme Çalışma İzni süresi 1 yıla kadar olabilmektedir. İlk başvuru aşamasında Türk vatandaşının Bulgaristan sınırları dışında bulunması gerekmektedir.

Görevlendirme Çalışma İzni başvuru süreci:

1. Bulgaristan'daki görevliyi kabul eden şirket, Bulgaristan İstihdam Ajansı nezdinde Görevlendirme Çalışma İzni başvurusunda bulunmaktadır;

2. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 30 gün içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini yazılı olarak başvuru sahibine iletmektedir.

3. Bulgaristan'daki görevliyi kabul eden şirket Görevlendirme Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Çalışma İzni

çıkış tarihinden en fazla 20 gün içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.

4. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en fazla 7 gün içerisinde Türk vatandaşı ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine 1 yıllık oturma izni başvurusunda bulunması gerekmektedir;

5. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü 1 yıllık oturma izni başvurusunu en fazla 14 gün içerisinde neticelendirmektedir. Mücbir sebeplerden dolayı bu süre en fazla 1 ay uzatılabilmektedir;

6. Tür vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en fazla 7 gün içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan'da Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İzni Alması

Türk vatandaşları Bulgaristan'da çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, 110 leva tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine başvuru yapması gerekmektedir.

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının istihdam edilmesi için şirkette en az 5 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir (KOBİ'lerde istihdam edilecek yabancıların sayısı istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının % 35'ini geçmemesi gerekiyor). Buna rağmen kurumsal transfer kapsamında Türkiye'deki ana şirketten Bulgaristan'daki iştirak şirketine çalışmak için görevlendirilen Türk vatandaşları için bu kural geçerli olmamaktadır. Türk vatandaşlarına bu imkândan faydalanmaları için Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İzni verilmektedir.

Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İzni kapsamındaki görevler ve süreleri:

1. Yönetici ve uzman: 3 yıla kadar;
2. Stajyerler: 1 yıla kadar.

İlk başvuru aşamasında Türk vatandaşının Bulgaristan sınırları dışında bulunması gerekmektedir.

Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İzni başvuru süreci:

1. İşveren, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İzni başvurusu yapmaktadır. İllerdeki İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Daireleri derhal elektronik ortamda başvuru formunu ve eklerini Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
2. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü ibraz edilen belgeleri inceleyip gerekli kontrolleri yaptıktan sonra başvuru tarihinden en fazla 14 gün içinde başvuru formunu ve eklerini elektronik ortamda Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Milli Güvenlik Devlet Ajansına göndermektedir.
3. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 14 gün içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
4. Başvuru formu ve eklerinin Milli Güvenlik Devlet Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 14 gün içerisinde Milli Güvenlik Devlet Ajansı talep edilen oturma iznine ilişkin olumlu veya

olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.

5. Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Bulgaristan Milli Güvenlik Devlet Ajansı tarafından yukarıda bahsi geçen değerlendirmelerin olumlu olarak neticelenmesi durumunda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü en fazla 3 gün içerisinde elektronik ortamda işvereni Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun kabul edildiğine dair bilgilendirmektedir. Aynı bilgilendirme Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Genel Müdürlüğüne de yapılmaktadır.

6. İşveren Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelenmesine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğünden gelen onay tarihinden en fazla 20 gün içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.

7. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en fazla 7 gün içerisinde Türk vatandaşı ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine aşağıdaki belgeleri ibraz etmesi gerekmektedir:

a. VİZE'nin yer aldığı pasaport sayfası kopyası;

b. Zorunlu sağlık sigortası (ikamet süresini kapsayacak şekilde);

8. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü yukarıdaki belgelerin ibrazından sonra en fazla 3 gün içerisinde Birleşik Oturma ve Çalışma İznini Türk vatandaşına teslim etmektedir;

9. Tür vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en fazla 7 gün içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İznini başvuru süreci 3 aydan daha fazla sürmemesi gerekmektedir. Yasal ve idari zorlukların olması durumunda bu süre en fazla 1 ay daha uzatılabilmektedir.

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan'da Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni Alması

Türk vatandaşları Bulgaristan'da çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, 110 leva tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine başvuru yapması gerekmektedir.

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının istihdam edilmesi için şirkette en az 5 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir (KOBİ'lerde istihdam edilecek yabancıların sayısı istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının % 35'ini geçmemesi gerekiyor). Buna rağmen mevsimsel çalışan olarak bir Türk vatandaşı istihdam edildiğinde bu kural geçerli olmamaktadır. Mevsimsel çalışanlara, bu imkândan faydalanmaları için Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni verilmektedir. Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni sadece aşağıdaki sektörlerde istihdam edilecek kişiler için düzenlenebilmektedir:

1. Tarım;
2. Ormancılık;
3. Balıkçılık;
4. Otelcilik;
5. Restorancılık.

Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni başvuru süreci:

1. İşveren, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni başvurusu yapmaktadır. İllerdeki İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Daireleri derhal

elektronik ortamda başvuru formunu ve eklerini Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.

2. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü ibraz edilen belgeleri inceleyip gerekli kontrolleri yaptıktan sonra başvuru tarihinden en fazla 14 gün içinde başvuru formunu ve eklerini elektronik ortamda Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Milli Güvenlik Devlet Ajansına göndermektedir.

3. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 10 gün içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.

4. Başvuru formu ve eklerinin Milli Güvenlik Devlet Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 14 gün içerisinde Milli Güvenlik Devlet Ajansı talep edilen oturma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.

5. Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Bulgaristan Milli Güvenlik Devlet Ajansı tarafından yukarıda bahsi geçen değerlendirmelerin olumlu olarak neticelenmesi durumunda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü en fazla 3 gün içerisinde elektronik ortamda işvereni Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun kabul edildiğine dair bilgilendirmektedir. Aynı bilgilendirme Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Genel Müdürlüğüne de yapılmaktadır.

6. İşveren Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğünden gelen onay tarihinden en fazla 20 gün içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.

7. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en fazla 7 gün içerisinde Türk vatandaşı ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine aşağıdaki belgeleri ibraz etmesi gerekmektedir:

- a. VİZE'nin yer aldığı pasaport sayfası kopyası;
- b. Zorunlu sağlık sigortası (ikamet süresini kapsayacak şekilde);

8. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü yukarıdaki belgelerin ibrazından sonra en fazla 3 gün içerisinde Birleşik Oturma ve Çalışma İznini Türk vatandaşına teslim etmektedir;

9. Tür vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en fazla 7 gün içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Birleşik Oturma ve Çalışma İznini başvuru süreci 2 aydan daha fazla sürmemesi gerekmektedir. İlk başvuru aşamasında Türk vatandaşının Bulgaristan sınırları dışında bulunması gerekmektedir. Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni süresi 12 aylık bir süre kapsamında 3 ila 9 ay arasında olabilmektedir (iş sözleşmesine bağlı olarak). Son 5 yıl boyunca Bulgaristan'da mevsimsel çalışan olarak en az bir defa çalışmış olan Türk vatandaşlarına Mevsimsel Oturma ve Çalışma hızlandırılmış prosedür üzerinden verilmektedir.

Yabancıların İstihdam Edilmesi İçin Çalışma İzninin Gerekli Olmadığı Durumlar

- Ticari Denizcilik Kanunu'nun 88. maddesinde yer alan yabancılar;
- Bulgaristan'da uzun vadeli veya daimi oturma iznine sahip olan yabancılar ve onların aile mensupları;
- Sığınma ve Mülteciler Kanunu çerçevesinde, Bulgaristan'da sığınma ve uluslararası koruma hakkına sahip yabancılar;

- Bulgaristan'ın taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerle çalışma izninden muaf tutulan yabancılar;
- Bulgar vatandaşlarının aile mensubu olan yabancılar;
- Uluslararası anlaşmalara göre serbest dolaşım hakkı olan AB, Avrupa Ekonomik Alanı üye ülkesi veya İsviçre Konfederasyonu vatandaşlarının aile mensupları olan yabancılar;
- Bulgaristan Cumhuriyeti'nde akredite edilmiş diplomatik, konsolosluk veya ticari temsilcilik görevlerini icra eden yabancılar ve uluslararası kuruluşların Bulgaristan temsilcileri;
- Bulgaristan Cumhuriyeti tarafından resmen akredite edilmiş yabancı basın mensupları;
- Sığınma ve Mülteciler Kanununun 29. maddesinin 3. fıkrasındaki haklardan faydalanan yabancılar;
- Bakanlar Kuruluna bağlı olan Devlet Mülteci Ajansı'nın merkezlerinde çalışmak için sığınma veya uluslararası koruma isteyen yabancılar;
- Bulgaristan'daki Yabancılar Kanununun 44a. maddesinin 4. fıkrasındaki haklardan faydalanan yabancılar.

Kaynak: T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği